

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
Bachelor – scriptie

**Islam in Nederland. Een dialoog van culturen of een
confrontatie?**

Vedoucí práce/Scriptiebegeleiders: Drs. Bas Hamers

Student: Dominika Rašková

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením Drs. Base Hamerse. Veškerou literaturu, kterou jsem k práci použila, jsem uvedla v seznamu.

Ik verklaar dat ik de afgestudeerscriptie zelfstandig heb geschreven onder begeleiding van Drs. Bas Hamers. Alle gebruikte literatuurbronnen heb ik in de literatuurlijst aangevoerd.

V Olomouci dne: 8. května 2010

Dominika Rašková

Inhoud:

1.	Inleiding	5
2.	Islam	7
2.1.	Historische ontwikkeling	7
2.1.1.	Vroegere periode	7
2.1.1.1.	Byzantijnse Rijk	8
2.1.1.2.	Perzische rijk	9
2.1.1.3.	Andere factoren in vroege religieuze vorming van de islam	10
3.	Kernbegrippen	12
3.1.	Mohammed	12
3.2.	De Koran	13
3.3.	De soenna	15
3.4.	De vijf zuilen van de islam	16
3.4.1.	Sjahada-Geloofsbelijdenis	16
3.4.1.1.	De eenheid van god	16
3.4.1.2.	De profeten	16
3.4.1.3.	De boeken	16
3.4.1.4.	De engelen	17
3.4.1.5.	De dag des oordeels	17
3.4.1.6.	De voorbeschikking	17
3.5.	Salaat-Het gebed	17
3.6.	Zakaat-De godsdienstige belasting	17
3.7.	Saum of Sijaam-Het vasten	18
3.8.	Haddj-De bedevaart	19
3.9.	Djihaad	19
3.10.	Sjarie'a	20
4.	Ontwikkeling na de dood van Mohammed	22
4.1.	De historische ontwikkeling van de islam	23
5.	Verbreiding van de islam in Indonesië	28
6.	Eerste contacten van Nederland met de islam	29
7.	Koloniale tijd	30
8.	Moslimse gemeenschap in Nederland	32
8.1.	Moslims onder de buitenlandse werknemers in Nederland	32
8.2.	Burgerschap en de islam	34
8.2.1.	De institutionalisering van de islam in Nederland	34
8.2.2.	Verzuiling	35
8.2.3.	Islam en integratie	37
8.2.4.	Moslimjongeren	38
9.	Discussies over de islam in de politiek	39

9.1.	Christen Democratich Appèl	40
9.2.	Partij van de Arbeid.....	40
9.3.	Socialistische Parij	41
9.4.	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie.....	41
9.5.	Partij voor de Vrijheid.....	41
9.6.	GroenLinks.....	42
9.7.	ChristenUnie	42
9.8.	Democraten 66.....	43
9.9.	Lijst Pim Fortuyn.....	43
10.	Standpunten van de politieke partijen betreffende integratie van nieuwe Nederlanders in Nederland	44
10.1.	De aanpak van de integratie door verschillende politieke partijen in Nederland.....	45
10.1.1.	Het uitgangspunt voor de staatsvorm van de Nederlandse maatschappij.....	46
10.1.2.	Eisen aan de nieuwe Nederlanders	48
10.1.3.	Hulp bij de verbetering van de sociale positie van de nieuwe Nederlanders.....	49
10.2.	Boerka	50
10.3.	Isamitische partijen in Nederland	54
11.	Conclusie	55
12.	Résumé	57
12.1.	Islam in the Netherlands. The dialog of cultures or a confrontation? ..	57
12.2.	Islám v Nizozemsku. Dialog kultur nebo konfrontace?	58

Literatuurlijst

1. Inleiding

De islam is nu in Nederland een belangrijk vraagstuk. Het is te horen op radio, televisie, te lezen in de krant. Het raakt elke burger in Nederland. Het interesseert me ook omdat ik afkomstig uit een andere maatschappij ben die nauwelijks ervaring met de heeft en zo wordt mijn standpunt niet zo door gevoelens gekenmerkt maar werd door nieuwsgierigheid opgewekt.

Het doel van mijn scriptie is te onderzoeken wat de reacties van Nederlanders zijn op de rol van de islam in Nederland. Dat is moeilijk te zeggen, want er bestaat geen algemeen geldende uitspraak en opvattingen zijn verschillend onder de Nederlanders. Daarom heb ik voor mijn onderzoek het politieke toneel gekozen. Daar kan men goed de weerspiegeling van de gevoelens van de Nederlandse maatschappij zien, welke opvattingen de steun van de burgers hebben en in welke richting de ontwikkeling van het maatschappelijk denken loopt.

In het eerste deel van mijn scriptie focus ik op islam in het algemeen. Kernopvattingen en beginselen van de islam zoals Vijf pijlers, soenna etc. komen aan bod. En omdat in de geschiedenis de onderlinge betrekkingen tussen gemeenschappen en hun ontwikkeling worden weerspiegeld bied ik ook een kort historisch overzicht aan de ontwikkeling van de moslimgemeenschap eerst als geheel en dan in het kort de belangrijkste punten in de geschiedenis van de moslim kernlanden (landen waarin de islam zijn wortels heeft). Hier worden ook de eerste handelscontacten van het Westen met de moslim landen gelegd en tevens de eerste culturele uitwisselingen. Nederland kwam in dieper contact met de islam in het toenmalige Nederlands-Indië dus hier wordt ook aandacht besteed aan de komst van de islam naar Indonesië en vervolgens aan de eerste relaties tussen Nederland en de islam.

In het tweede deel schrijf ik over de houding tegenover moslims die nu in Nederland heerst.

Eerst wordt bekeken naar de komst van de eerste generatie arbeiders uit Marokko en Turkije, dus uit de islamitische kernlanden, naar Nederland, waarmee de hele discussie over integratie in de Nederlandse samenleving begonnen is. Vervolgens volgt de kern van mijn scriptie. Hoe wordt de aanwezigheid van moslims in Nederland behandeld? Ik vergelijk hier standpunten van verschillende politieke partijen in verband met de islam

en wat voor steun deze partijen onder burgers hebben omdat dit de mening van de burgers van Nederland vertegenwoordigt.

2. Islam

De islam is samen met Jodendom en Christendom één van de grote monotheïstische religies in de wereld. Het ontstaan van de islam wordt in de 6e eeuw gesitueerd op het Arabisch Schiereiland. Volgens peilingen in 2009 zijn er nu ongeveer 1.82 miljard moslims op de wereld¹. De islam is geen Europese religie, toch gaf Alexander Ross in 1650 in zijn werk *Pansebeia*, een overzicht van religies, aan dat de islam een Europese religie was². Wat een interessante opvatting is. Maar men heeft weinig kennis vandaag over de islam in Europa en dat geldt ook voor Nederland en na de grote gebeurtenissen als 11 september 2001 en moord van Theo van Gogh in 2002 is er een grotere behoefte ontstaan om te weten waarin eigenlijk onze islamitische buren geloven.

2.1. Historische ontwikkeling

2.1.1. Vroegere periode

Het begin van de islam vond plaats in de 6e eeuw op het Arabisch Schiereiland. De historische ontwikkeling op dit gebied is nauw gebonden met grote rijken van Oostromeinen en Perzen die er aanwezig waren bij het ontstaan van de islam. Dat is een omvangrijk stuk van de geschiedenis, ik wil alleen maar graag kijken naar de tijdperken rond het ontstaan van de islam om te zien hoe de historische omstandigheden waren geweest in die tijd en wat voor invloed zou het op de ontwikkeling van de islam kunnen hebben.

In dit hoofdstuk ga ik uit de boeken van de Nederlandse islamologen Jacques Waardenburg en zijn boek *Islam: Norm, ideaal en werkelijkheid*³ en uit *Islamitische filosofie* van Michiel Leezenberg.⁴

---

¹ <http://www.islamicpopulation.com/>

² Waardenburg (red.), J. (1984,1987 Tweede herziene druk), *Islam: norm, ideaal en werkelijkheid*. Het Wereldvenster, Weesp. p. 369

³ Waardenburg (red.), J. (1984,1987 Tweede herziene druk), *Islam: norm, ideaal en werkelijkheid*. Het Wereldvenster, Weesp.

⁴ Leezenberg, M. (2001) *Islamitische filosofie: Een geschiedenis*. Amsterdam: Bulaaq.

2.1.1.1. Byzantijnse Rijk

Het Oostromeinse rijk of ook Byzantijnse Rijk is de benaming voor het oostenlijke deel van het voormalige Romeinse Rijk dat in de 5e eeuw ten onder ging door meerdere redenen zoals de Grote Volksverhuizing en interne instabiliteit. Toch beschouwden Byzantijnen zichzelf als de inwoners van het Romeinse Rijk⁵.

Constantinopel, dat tijdens het Romeinse rijk tweede hoofdstad van het rijk was, werd in de tijd der glorie van het Oostromeinse rijk het centrum van hellenistische cultuur, politiek en economie. Na de val van het Westromeinse rijk in 476 beschouwde zich de Oostromeinse vorst sinds 480 als de erfgenaam en drager van de keizerskroon van het oude Romeinse rijk.

Het grootste bloei van het rijk heerste tijdens de regering van keizer Justinianus (527-565). Heersend was hellenistische cultuur met vermenging van elementen van oudere Griekse, Romeinse en Vooraziatische cultuur. Het staatsapparaat werd gestuurd door Grieken die weinig inschikkelijkheid voor hun landgenoten uit andere provincies hadden. Belangrijke oostenlijke provincies werd niet genoeg attentie getoond en er heerste ook verzet tegen het centralisme uit Constantinopel. Dit was ook nauw verbonden met een ander belangrijk opzicht, religie. De staats religie in Byzantijnse Rijk was christendom. “ De Kerk was onderdeel van het staatsapparaat en had politieke betekenis. De patriarch van Constantinopel, die zeggenschap over alle kerkelijke zaken in het rijk had, stond zelf onder het gezag van de keizer, en de Kerk had dezelfde bestuurlijke indeling als het rijk met zijn provincies.“ (Waardenburg 1987, p. 35) Eeuwen later was het anders gegaan met de ontwikkeling van de positie van paus, die zijn zetel in Rome, op het gebied van voormalige Westromeinse rijk, heeft. Oorspronkelijk was ook paus gehoorzaam aan de Byzantijnse Keizer, die toen nog Italië beheerste en beschermde maar hij was te ver van Italië en soms opstonden er situaties die op gegeven moment besloten moeten worden en er was geen tijd om te wachten op een besluit uit Constantinopel. Byzantijnse keizers vonden het niet echt juist maar de paus had te grote steun in de volk.⁶ Wat ik nader wil zeggen is dat de paus in de loop der jaren en andere positie heeft ontwikkelt dan de positie van patriarchen in Oostromeinse rijk was en dat dat had ook gevolgen op de lateren betrekkingen van Europese heersers met paus en Europese tradities had.

---

⁵ http://nl.wikipedia.org/wiki/Byzantijnse_Rijk

⁶ Collins, R. (2005) Evropa raného středověku 300-1000, Vyšehrad.

In jaar 451 vond het concilie van Chalcedon plaats, waarop het dogma van de twe-natuurleer werd aangenomen. Dat zei dat Christus zowel een menselijke als een goddelijke natuur had en zo werd dus de een-natuur leer, de monofysitische leer als ketterij verworpen. Deze leer had maar veel aanhangers in provincies van Byzantijnse Rijk, voornamelijk in Egypte en Syrië. Geschillen in religieuze opvattingen samen met de combinatie van de centraliserende macht van Constantinopel tegenover belangrijke oostenlijke provincies was een goed begin voor latere warme verwelkoming van de Arabieren als bevrijders van Grieks gezag.

2.1.1.2. Perzische rijk

De eerste staatsvorm in het gebied van het huidige Iran die als Perzische rijk wordt genoemd, bestond tijdens de regering van Achaemeniden. Cyrius de Grote (558-530 v. Chr.) was de grondlegger daarvan en hij slaagde in om de verschillende stammen en gebieden van Iran te verenigen.

Voor mij was de ontwikkeling in het tweede Perzische rijk die tijdens de regering van de dynastie van de Sassaniden (226-642) voorkwam interessant, onder hun regering omvatte het gebied van het rijk behalve huidige Iran ook delen van Afghanistan, het huidige Pakistan en Transoxanië⁷. Sassaniden zagen zichzelf als de opvolgers van Achaemeniden. De maatschappij structuur was heel sterk hiërarchisch opgebouwd, overgangen tussen klassen waren min of meer onmogelijk. Er heerste endogamie. Aan de post van de vors was een groot charisma verbonden en hij had bijna geheel absolute macht. Iran had toen ook culturele contacten met zijn burens, in het Westen met de hellenistische cultuur en richting oost met India. Er waren oude Iranese polytheïstische religies aanwezig maar het later tot staatsreligie geroepen mazdeïsme of ook zoroastrisme was van het grootste belang door zijn invloed op het denken over de verhouding tussen staat en religie⁸.

Arabieren waren in contact met deze twee grote rijken al voor hun grote expansie na ontstaan van de islam doormiddel van kleine vazal staatjes, die als beschermers van grenzen tussen deze twee rijken dienden en doormiddel van handel. Het is mogelijk dat

---

⁷ Transoxianië is benaming voor een historisch land in Centraal-Azië, gebieden bevinden zich voornamelijk in huidige Oezbekistan maar gedeeltelijk ook in buurlanden van Oezbekistan.

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Transoxanië>

⁸ Leezenberg, M. (2001) Islamitische filosofie: Een geschiedenis. Amsterdam: Bulaaq.

al toen kwamen sommige begrippen van Byzantijnen en Perzen in Arabische denken. Dat is niet mogelijk om te bewijzen maar de sporen zijn duidelijk. Bijvoorbeeld in de staatsinrichting en de nauwe verbondenheid van kerk en staatsapparaat in het kalifenrijk⁹.

2.1.1.3. Andere factoren in vroege religieuze vorming van de islam

Niet alleen deze feiten waren van grote invloed op de sociaal-religieuze vorming van Midden-Oosten. Van grote macht waren ook regionale groepen en beroepsgroepen (als nomaden, boeren, handelaars). Sociale groepen zijn tegelijk ook religieuze gemeenschappen geweest en dit brengt wat duidelijkheid om de sociale ontwikkeling te begrijpen dat er niet vergeten zou moeten worden met de grote invloed van de godsdienstgeschiedenis rekening te houden.

Onder alle boven vermelde grote rijken met hun sociaal-religieuze indeling waren er ook kleinere stromingen, die onder andere ook soort van protest uitdrukten tegen superioriteit van heersende klassen en volkeren. Er waren verschillende secten van andere religies, vanuit de christendom gnosticisme, dan manicheïsme, dat invloed heeft gehad op de islam en zijn benaming in het Arabisch, zandaqa, heeft later een scheldwoord betekenis voor ketterij gekregen.

Het Arabisch schiereiland bestaat meerendeels uit woestijn. In die tijd had alleen maar een marginale positie in Midden-Oosten. Alleen in Zuide Arabië was regelmatige neerslag die landbouw mogelijk maakte en dus kon een hiërarchisch geordende gezeten samenleving ontwikkelen met een schriftcultuur. Anders is voor de Arabische cultuur karakteristiek orale poëzie.

Daarentegen op Noord- en Midden-Arabië, die alleen maar uit woestijn bestaan, konden alleen bij oasen nederzettingen gebouwd worden. Zo was het met Mekka gebeurd, een klein karavaanstadje die door kunstige omstandigheden (dank de ondergang van het Jemenitische rijk in het midden van de zesde eeuw en zo verschoof het middelpunt van de handel naar Mekka) door handel opgegroeid was. Er vestigden zich verscheidene bedoeïenische stammen, die hun eigen organisatie van gemeenschap hadden, namelijk grote verbondenheid tussen leden van een stam maar in de stad hadden ze geen grote macht, die was in de handen van leidende families en bedoeïenen werden in de stad niet

---

⁹ Waardenburg 1987: 37

meer beschermd door hun clan of stam zoals het vroeger was gedaan. Dat bracht voor hun een sociale ongelijkheid, die snel toenam. De meeste Arabieren vereerden toen een veeltal goden. Het panteon van oude Arabische goden kende de figuur van Allah (al-ilaah: de god) en enkele godinnen van de vruchtbaarheid en het lot. De schrijn was in Ka'aba (een kubusvormig gebouw) in Mekka en staat er tot nu toe. Na de overwinning van de islam werd Ka'aba de meest heilige plaats voor moslims.

Er waren aanwezig ook nederzettingen van joden, die Arabisch praatten en hun gewoonten waren ook gearabiseerd. Enkele Arabische stammen werden gechristianiseerd. In het Noordwesten monofysieten (via Syrië), in het Noordoosten nestorianen (via Perzië), in het Zuidwesten en waarschijnlijk ook sommige bedoeïensstammen in Midden-Arabië. In Mekka woonden ook christenen en mogelijk ook aanhangers van andere religieuze stromingen zoals mazdeeërs en manicheeërs.

Deze religieuze invloeden op de maatschappij in Arabië van toen zijn aanzienlijk maar hoe groot hun rol eigenlijk was, is onderwerp van onderzoek. Ik wilde hier alleen maar daarnaar verwijzen om te laten zien hoe ingewikkeld religieuze stromingen met elkaar verbonden zijn en hoe dat het begin van de ontwikkeling van de islam zou kunnen beïnvloeden.

3. Kernbegrippen

3.1. Mohammed

Mohammed, de profeet van de islam, werd geboren in Mekka omstreeks 570 na Christus. Toen was Mekka een bloeiende stad van handel. Mohammed hoorde bij de Qoeraysj-stam, die in handel bezig was. Hij verloor beide ouders toen hij nog klein was dus hij ervaarde hoe moeilijk een leven van een wees kon zijn en was bekend met sociale omstandigheden van de minder gelukkigen. Dan kwam hij bij zijn grootvader en na zijn dood bij zijn oom Aboe Talib. Hij werd zichzelf later ook een succesvolle handelaar na zijn huwelijk met de vijftien jaar oudere weduwe Chadiedja. Op een gegeven moment begon hij geregeld uitstappen doen naar de berg Hiera vlak buiten Mekka. Tijdens zijn verblijven in de beslotenheid begon hij regelmatig visioenen te krijgen. Volgens hem heeft God naar hem de aartsengel Djibriel (Gabriël) verzonden en die aan hem de woorden van God overdroeg. Na de eerste schok daarvan begon hij in het vertrouwen dat hij inderdaad een boodschapper van God (Ar. Allah) was in het openbaar te prediken. Zijn eerste openbaringen hielden in meestal morele oproepen aan de rijke inwoners van Mekka met bedoeling om hen te laten zien dat ze niet op hun rijkdom moeten steunen maar rechtvaardig te leven alleen op God vertrouwen. Ze behelsden veel waarschuwingen voor Het Laatste Oordeel. Mohammeds aanhangers bestonden meestal uit sociaal zwakken en jongeren. Zijn genoten uit de Qoeraysj-stam zagen zijn activiteiten als bedreiging van hun wijze van leven. In zijn latere openbaringen verkondigde hij Allah als de enige bestaande God, die almachtig en rechtvaardig is. Allah was al vroeger god van de Qoeraysj-stam¹⁰, die zijn Schrijn in Ka'aba had zoals andere godden van oude Arabieren.

Deze verzen die in strijd met het Arabische polytheïsme waren wekten grote conflicten op en Mohammed moest Mekka in 622 verlaten. Dit werd hidrja of “emigratie” genoemd en stelde voor het begin van de islamitische jaarrekening. In Medina, stad waarin hij zich had teruggetrokken uit Mekka, veroverde hij grote succes als bemiddelaar tussen stamconflicten. Ook hier zette hij zijn openbaringen voort, waarin de religieuze doctrines werden verder uitgewerkt. Vele ritens en doctrines sloten aan op joodse en christenlijke tradities zoals eens per week een gemeenschappelijk gebed

---

¹⁰ http://cz.altermedia.info/historie/nabozensko-historicke-zdroje-raneho-islam_u_2121.html

(maar op vrijdag), het vasten van de asjoera (letterlijk "tiende") en een derde salaas, op het midden van de dag. Later werden daarvan vijf gebeden per dag. Mohammed had zelfs gezegd dat hij geen nieuwe godsdienst wilde vestigen maar bevestigen wat de joden al hadden. Maar voor hun waren zijn fouten in de koran als verwaring van Marjam, de zuster van Mozes, met Marjam, de moeder van Jezus niet aanvatbaar. Ze konden ook niet accepteren dat hij Jezus als profeet erkende. Jezus werd in de koran als profeet erkend maar niet als Zoon van God, omdat in de islamitische opvatting God geen menselijke attributen heeft en dus geen zoon kan hebben. In het jaar 628 ging Mohammed een bedevaart, de oemra, naar Mekka maken. Een jaar later, na vele diplomatieke ontwikkelingen kon Mohammed in 629 terug naar Mekka komen. Hij veroverde de stad vreedzaam. Het eerste, dat werd gedaan, was het vernietigen van de oude idolen in de Ka'aba. Met vernietigen van oude idolen van Ka'aba wilde Mohammed ook het oude sociale systeem van stammen en strijden tussen stammen vernietigen opdat het nieuwe systeem van gelijkheid tussen mensen in werking kon treden.

Mohammed was een profeet en staatsman. Wat voor christenen tegenstrijdig was. In hun beeld volgens het leven van Jezus is profetschap niet van zo een sterke politieke aard als bij het geval van Mohammed was. Maar als er men kijkt op de oudtestamentische profeten, kan men zien, dat godsdienst en politiek als regel niet te scheiden zijn. Mohammed is door moslims gezien als "het zegel der profeten", dat betekend de laatste en definitieve profeet van Gods openbaring. Tijdens zijn leven slaagde hij erin om een staatsmacht te stichten en de islam op het Arabische Schiereiland te verspreiden en vestigen, die na zijn dood in 632 niet uiteen was gevallen.

3.2. De Koran

Als de twee andere grote religies van jodendom en christendom, waarme Mohammed bekend was, ook de islam is religie van het boek. Eers werden de openbaringen van God aan Mohammed door aartsengel Gabriel alleen mondeling overgeleverd. Later werden de openbaringen op losse vellen opgeschreven en dan geordend. Meer gebruikelijk wordt erkend dat de koran hoe we het nu kennen werd pas onder Mohammends derde opvolger Oethmaan vastgesteld.

De taal van koran is het Arabisch. Specifieke kernmerk is dat men de tekst om verschillende maniere kan lezen. Eerst bestonden er zes canonische wijzen, die alleen maar klein van elkaar afweken. In de 10e eeuw werd één ervan tot definitieve tekst van de koran verklaard. Naast deze tekstuele afwijkingen is er een andere, meer benagrijke feit, namelijk dat, dat verzen van koran een interpretatie nodig hebben. Hun character is van verschillende aard, soms lijken ze raadselachtig te zijn of zelfs in strijd met elkaar. Als alle andere uitingen in algemem kunnen ok deze op verschillende manieren worden geduid. In koran zelfs staat aangeduid dit verschil tussen directe, begrijpelijke verzen (moehkam) en meerduidige verzen (moetasjaabih).¹¹

Wat de vorm betreft, bestaat de definitieve versie van de koran uit 114 hoofdstukken (soera's). De soera's zijn geordend naar lengte, niet naar kerngedachten of de volgorde van openbaring. Stijl van de koran draagt kenmerken van orale poëzie maar de verzen zijn niet strikt metrisch. Later werd kwaliteit van de koran tot een dogma van gelovigen opgeroepen, zijn onnavolgbaarheid gold als bewijs van de goddelijke oorsporng van Mohammends openbaring.

Inhoudelijk beschrijft de koran de religie, die strikt monotheïstisch is en in strijd met oude Arabische polytheïsme. Voelbaar is er een mystieke tint. Deze religie wordt niet als een nieuw geloof gepresenteerd maar als “het geloof van Ibrahiem”. Doch sluit het nauw aan op de joodse en christelijke traditie, wordt er echter juist afstand genomen van joodse en christelijke leerstellingen. Er wordt bedandrukt dat deze twee religies wel op de goede weg zitten maar missen de volledige openbaring. De koran geeft een overzicht van profeten die de boodchap van God verkondigen. Meestal zijn het de profeten van het Oude Testament zoals Ibrahiem (Abraham), Noeh (Noach), Moesa (Mozes) en Isa (Jezus), die hier wordt alleen als een profeet erkend niet als de Zoon van God. De verhouding van Mohammed tot de andere profeten werd in de koran niet precies aangeduid. Latere islamitische opvattingen aanduiden Mohammed als de laatste profeet volgens de frase het “zegel der profeten” dat in de koran staat maar deze kon ook anders geïnterpreteerd worden zoals dat Mohammed de andere profeten slechts bevestigt.

---

¹¹ Leezenberg, M. (2001) Islamitische filosofie: Een geschiedenis. Amsterdam: Bulaaq.

Mohammed heeft de moslimgemeenschap in eenheid gebracht en zijn rol van de wetgever was ook belangrijk maar in dit opzicht is de koran geen gecodificeerd wetboek maar echter een verzameling van morele voorschriften en aanmoedigingen. Hij aanduidt de wijze voor een individuele verhouding van de gelovigen tot God en levert ook een bijdrage bij vorming van onderliggende sociale en ethische relaties, die anders zijn dan als die van de oude Arabische stammensamenleving. Hier markeert de koran een blijkbaar toename in individualiseren en nadrukken op het belang van de familie in plaats van de stam. De koran brengt ook boodschap van maatschappelijke rechtvaardigheid. Hij is niet in principe tegen ongelijke verdeling van eigendom maar bestrijdt de arrogantie van de rijken.

Toch is de koran een heel complex boek, het geeft geen antwoord op of richtlijnen voor alle voorkomende vragen, morele en juridische kwesties en veel verzen spreken niet eenduidig. Als uit de geschiedenis blijkt, veel conflicten zowel religieuze als politieke binnen de islamitische wereld gaan over verschillen in interpretatie van de goddelijke openbaring.

3.3. De soenna

Na de dood van de profeet Mohammed was er een behoefte ontstaan om zijn daden en gewoonten (soenna: gewoonte) in een verzameling samen te stellen. Er waren meerdere redenen daarvoor.

Tijdens het leven van de profeet als er een probleem was ontstaan, gingen mensen naar de profeet zelf toe om een advies te vragen maar na zijn dood was het niet meer mogelijk, daarom werd de biografie van de profeet Mohammed van verhalen van hun tijdgenoten in een geheel gemaakt waarop mensen een beroep konden doen.

De andere reden was ook Mohammed beschrijven als een bijzondere persoon door zijn daden, voornamelijk krijgsverrichtingen.

Howel het woord soenna oorspronkelijk een neutrale betekenis had, kreeg het al snel de specifieke betekenis van soenna anabi: “de gewoonte van de Profeet”. Langzamerhand werd het navolgen van profets gewoonten een plicht voor een goede moslim. In sommige gevallen kan er niet beroep gedaan worden op profets leven, dan gaat men eruit van het leven van eerste moslims. De soenna stelt de theorie en praktijk van de eerste moslimgemeenschap voor waarop men moet houden. Na de eerste schisma in de islam noemde zichzelf de grotere groep van gelovigen soennieten. In de loop der tijd

kwam de moslimgemeenschap nieuwe gelegenheden tegen die niet uit de tijd van de profeet en de eerste gemeenschap bekend waren en waarvoor geen precedent in de soenna stond, die worden als bid'a (nieuwigheid) geduid. Bid'a kon best goed zijn als ze aan de letter en de geest van de koran en de soenna voltdoet. Later kreeg bid'a echter een betekenis van “laakbare nieuwigheid” of “ketterij”.

3.4. De vijf zuilen van de islam

De vijf zuilen van de islam zijn gevormd door vijf kernplichten die iedere moslim moet nakomen. Naast de boek *Islam: Norm, ideaal en werkelijkheid*¹² dient hier als een bron ook de webpagina *Wat is Islam*¹³ Het gaat over:

3.4.1. Sjahada-Geloofsbelijdenis

Het credo van moslims werd niet door de profeet zelf nagelaten maar heeft zijn bronnen in de koran. Het houdt in de zes basiselementen waarin ieder moslim moet geloven.

3.4.1.1. De eenheid van god

Zoals christenen en joden, geloven ook moslim in de enige ongeschepde God.

3.4.1.2. De profeten

Het profeetschap van Mohammed staat op de bijbelse traditie gebaseerd. De koran bevat verschillende lijsten met namen van profeten, van wie er zestien of zeventien uit het Oude Testament komen en drie uit het Nieuwe Testament en vier Arabische profeten. Maar in de bijbel zelf gelden ze niet als profeet. Ze worden in de islam toch als profeten geacht en gerespecteerd.

3.4.1.3. De boeken

Moslims aanvarden Thora van Mozes, Psalmen van David en Evangelie van Jezus als eerste openbaringen van Gods woord maar ze zijn niet meer zuivere bron door de menselijke interferenties.

---

¹² Waardenburg (red.), J. (1984,1987 Tweede herziene druk), *Islam: norm, ideaal en werkelijkheid*. Het Wereldvenster, Weesp.

¹³ <http://www.watislam.nl/aanbiddingen/de-zuilen-van-de-islam>

3.4.1.4. De engelen

De engelen zijn door God uit pure lucht geschapen wezens, die Hem dienen en Zijn boodschappen naar de aarde overbrengen.

3.4.1.5. De dag des oordeels

Moslims geloven in het leven na de dood. Er bestaat een principe van hel en hemel. In de hel wordt de menselijke ziel bestraft voor de slechte daden en in de hemel krijgt het eeuwig leven in verbondenheid met God.

3.4.1.6. De voorbeschikking

Moslims geloven in de Goddelijk voorbeschikking. Alles wordt door God voorbestemd.

3.5. Salaat-Het gebed

Het gebed heeft een belangrijke plaats in het leven van moslims. Het is de belangrijkste van de rituele plichten. Voordat men gaat bidden moet hij gereinigd worden. Er zijn twee soorten van reiniging, kleine wassing van gezicht, handen, armen en voeten en grote wassing van het hele lichaam na menstratie, bevalling en seksuele contact. De vorm waarop de salaats verricht wordt, ligt geheel vast. De bewoording en tijdstippen zijn vastgelegd. In de islam is aanwezig ook andere soort van gebed, het vraaggebed, dat geen vaste regels heeft. Salaat wordt gebeden richting Mekka vijf keer per dag. De gelovigen worden opgeroepen tot het gebed door moe'addzin vanaf de minaret van de moskee. De enige salaat die verplicht is om in moskee te verrichten zijn is de vrijdagmiddagsalaat. Maar deze plicht geldt alleen voor mannen. Salaat heeft ook een mystieke kant, het wordt gezien als soort van mystieke hemelreis volgens het verhaal van Mohammeds nachtelijk visioen waarin hij de zeven hemelen betrad en van God Zelf de opdracht kreeg om de vijf dagelijkse salaats in werking te stellen.

3.6. Zakaat-De godsdienstige belasting

Het woord zakaat is moeilijk te vertalen en ook in koran heeft het meerdere interpretaties. Het wordt aangeduid als "aalmoezen", "armenbelastingen" of "godsdienstige belasting". Het dient om mensen rein te maken en ze geven een bedrag

uit hun liefde voor God. Zakaat wordt bestemd voor acht groepen van mensen: armen, behoeftigen, zakaat-inners, pas bekeerden, slaven (ter wille van hun vrijkoop), schuldenaars, “strijders voor de zaak van God” en reizigers. Langzamerhand ontwikkelde zakaat zich van een acte van vroomheid tot plicht. Mohammed heeft niet de grootte van de giften vastgesteld. De islam gaat niet zo ver als Jezus, die aan mensen aanraadde om alles weg te geven om hem te kunnen volgen. In de islam wordt het bezit niet gezien als een bezwaar zo lang rijke mensen niet vergeten een deel van hun bezittingen voor de behoeftigen te bestemmen. Pas in de tijd van Aboe Bakr werd de zakaat als een vaste belasting gesteld. Van land- en tuinbouw producten moest er tien procent per jaar aan zakaat worden betaald, van vee gemiddeld twee en half procent en hetzelfde bedrag ook van goud, zilver en koopwaren. Naast de zakaat kan men ook vrijwillige giften rechtstreeks aan de armen geven.

3.7. Saum of Sijaam-Het vasten

Het eerste vasten was dat van asjoera volgens het voorbeeld van de joodse Grote Verzoendag. Na de geschillen, die Mohammed met Joden in Medina had, werd het afgeschaft en verplaatst door een andere vasten vermoedelijk volgens een oud Arabische voorbeeld. In de maand ramadaan in het jaar 624 hadden de moslims bij Badr van Mekkanen een grote strijd gewonnen en dezelfde maand werd geduid als het tijdstip van Mohammeds eerste openbaring. Deze in soenna gemaakte verbinding tussen deze twee grote gebeurtenissen duidt de tijd van het vasten aan. Het vasten in de islam heeft een andere character dan die van christenen voor Pasen. Het is soort van training van sterke wil zodat men zichzelf kan beheersen. Door de hele maand onthouden mensen zich vanaf de dageraad tot zonsondergang van eten, drinken, roken en seksueel verkeer. In de nacht geldt het niet. De avonden hebben een feestelijk character. Mensen bezoeken elkaar, rijke moslims organiseren eetgelegenheden voor armen. Deze gewoonte komt al voor in het voor-islamitische Arabie. Zieken en reizigers zijn volgen koran van het vasten vrijgesteld. Volgens sjarie'a mogen menstruerende, zwangere en zogende vrouwen niet vasten, ze kunnen het op een andere tijd inhalen. Ook zwaar werkenden en ouderen hoeven niet te vasten. In plaats van vasten moeten ze armen voeden. De laatste tien dagen zijn meest speciaal. Een van de laatste nachten is de nacht van de openbaring van koran aan Mohammed, lailat al-kadr. Deze nacht brengen moslims wakker in de moskee. Het is een nacht van bijzondere zegeningen. Door de hele maand worden er

vrijwillige gebeden in de moskee gehouden in de late avonden. Er bestaat ook een idee dat dankzij de verdiensten van het vasten kan men zijn zonden van het afgelopen jaar boeten.

3.8. Haddj-De bedevaart

De oorsprong van haddj ligt nog in de preislamitische tijden als een oudarabisch bedoeïnenfeest in het verband met de vruchtbaarheid van het vee. Nadat Mohammed in plaats van Jerusalem Mekka als gebedsrichting heeft gemaakt, heeft hij ook dit feest opgenomen. Volgens het bijbelverhaal, kwam Abraham's zoon Isma'iel in Arabië terecht nadat hij de woestijn in werd gestuurd. De koran zegt nog dat niet alleen Isma'iel maar ook Abraham in woestijn kwam en ze hadden samen Ka'aba opgebouwd en Abraham had de haddj-ritten ingesteld. In de haddj-legende krijgt nog Hagar moeder van Isma'iel plaats. Hoe ze samen met haar zoon in de woestijn hopeloos water zocht, kwam ze terecht de bron Zamzam, waaraan Mekka zijn ontstaan zou danken. Tot nu toe volgen de pelgrims haar voorbeeld en lopen zevenmaal heen en weer tussen Safa en Marwa en drinken water uit de Zamzam. De haddj wordt jaarlijks gehouden en ieder moslim die daarvoor middelen heeft, is verplicht ten minst een keer in zijn leven deze bedevaart te verrichten. Het wordt verbonden ook met de persoon van de profeet en veel pelgrims plegen een bezoek aan Mohammeds graf in Medina.

3.9. Djihaad

Volgens sommigen wordt djihaad, de heilige oorlog, beschouwd als een zesde zuil van de islam. In ieder geval behoort djihaad tot de kern plichten van de islam.

Djihaad trad in werking al tijdens Mohammeds leven in Medina. Het diende om moslims te beschermen tegen degenen die hen verdreven hadden, dus tegen Mekkanen. Later werd het aangepast in zulke mate dat ze moesten bestrijden die hen bestrijden. Dat betekende dat ze het niet zelf mochten beginnen. Tenslotte werd de strijd bevolen tegen alle ongelovigen. Onder ongelovigen wordt begrepen de polytheïsten en de Schriftbezitters. Het doel was de bekering van ongelovigen en betaling van schatting (djizja).

Djihaad maakte het mogelijk voor Mohammed om de islam als de religieuze gemeenschap (oemma) te kunnen handhaven tegen interne en externe bestrijders. Op

het Schiereiland zelf werd het snel niet meer mogelijk om een andere geloof te laten uitoefenen. In de rand veroverde gebieden kregen bewoners die zich niet tot de islam bekeerde een status van dzimmi (beschermeling). Ze konden tegen betaling van hoofdgeld en grondbelasting het land blijven gebruiken en hun geloof uitoefenen.

In de eerste eeuw van de expansie van de islam werd er een scheiding van de wereld gemaakt.

Eén deel is daar al-islam (gebied van de islam) waar kunnen ook niet-moslims wonen, aan die maar een status van dzimmi's wordt geleend en de tweede deel is daar al-harb (gebied van de oorlog) die veroverd zou moeten worden. Na de eerste eeuw veranderden zich de opvattingen van de verovering van nieuwe gebieden tot liever verdediging van het gebied van de islam.

Naast deze “kleine djihaad” onderscheiden sommige moslims ook de “grote djihaad” die zich speelt in de religieuze sfeer af. Iedere moslim moet tegen zijn eigen aandriften vechten. Dit komt uit de letterlijke betekenis van het woord djihaad dat zich inspinnen betekent. De uit koran komende term djihaad fi sabiel Allaah, het zich inspinnen voor de zaak van God, wordt uitgelegd als de gewapende strijd voor de islam.

Moderne moslims zien djihaad alleen als verdedigingsoorlog, die geoorloofd is alleen als het gebied van de islam wordt aangevallen. In een tegenstelling moslimse fundamentalisten beschouwen djihaad nog steeds als een geoorloofd middel ter verbreiding van de islam over de gehele wereld en ter bestrijding van het heersende regime in hun land als de beginselen van de islam verdreven worden.

3.10. Sjarie'a

Binnen de islam hebben voorschriften hoe men zich zou moeten gedragen en zijn leven leiden een belangrijke plaats. De opsomming van deze regels wordt sjarie'a genoemd wat letterlijk het pad dat naar het water leidt; het pad dat gevolgd moet worden, betekent. Men gelooft dat sjarie'a een van God door middel van zijn openbaring verzonden Wet is. Als mensen willen precies begrijpen wat zijn Gods geboden en verboden, moeten ze moeite doen. Deze intellectuele activiteit wordt met het woord fikh aangeduid: rechtswetenschap. Het is afgeleid van een Arabisch werkwoord dat begrijpen betekent. Tijdens het leven van profeet Mohammed als er een openbaring werd verzonden die voorschriften bevatte, werden alle vragen aan de profeet doorverwezen maar na zijn dood moesten het moslims zelf doen. De twee belangrijkste

bronnen voor sjarie'a zijn koran en soenna. De derde rechtsbron is de consensus. Er zijn twee soorten van consensus. De eerste gaat over een unanieme overeenstemming van allen gelovigen over essentiële punten van de islam. Zoals dat de koran Gods Woord is. De tweede gaat over een unanieme opvatting van alle gekwalificeerde rechtsgeleerden van een generatie. Als er alle rechtsgeleerde over een regel eens waren, werd deze regel als bindend beschouwd. Gezien dat islam geen kerkelijke hiërarchie heeft en er waren geen concilles gehouden waarop dingen hadden besloten kunnen worden, regels die besloten werden door een generatie van geleerden traden in werking na hun dood, wanneer het niet meer herzien kon worden. De laatste bron van recht is de analogische redenering. In dit geval ziet het zo eruit dat men op een bepaald geval een regel toepast die eigenlijk betrekking heeft op een ander geval. De redenering moet in beide gevallen dezelfde zijn.

Sjarie'a heeft een andere karakter dan het westerse seculiere recht door zijn sterk religieuze wending. De islamitische rechtswetenschap heeft twee niveaus, één komt veel overeen met westerse juridische praktijk: het definiëren van rechtsfeiten en rechtshandelingen en hun rechtsgevolge. Op het tweede niveau komt vooruit het godsdienstige karakter. Menselijke daden worden beoordeeld op zijn godsdienstige waarde.

Toepassing van sjarie'a verschilt van land tot land en ook in de loop der tijd. Zoals bijvoorbeeld in de randgebieden van de islamistische wereld, zoals Indonesië en ten zuiden van de Sahara. Daar werden de voorschriften van de islam nauwelijks toegepast en moslims leidden hun levens volgens hun eigen traditionele gewoonterecht.

4. Ontwikkeling na de dood van Mohammed

Na de dood van Mohammed in 632 was er een vraag ontstaan wie de jonge islamitische gemeenschap zou leiden. Hier kwam het eerste geschil tussen moslims voor. Een groep wilde de nieuwe leider kiezen zoals het uit de familie van de profeet zoals het gebruikelijk was voor bedoeïenen. De keuze ging tussen Ali, echtgenoot van Mohammeds dochter Fatima, zoon van Aboe Talib, neef van vaderskant. De groep rond hem ontwikkelde zich later tot de sji'ieten.

Maar tensloten werd een andere kandidaat, Aboe Bakr uit de Qoeraysj-stam tot de eerste kalief gekozen. De na hem volgende opvolgers van Mohammed – Oemar, Oethmaan en Ali – worden samen met Aboe Bakr door de meerderheid van de moslims, soennieten, erkend als de door God “op de rechte weg geleide” bestuurders van de gemeenschap. Soennieten betekent: degenen die zich houden aan het voorbeeld van de Profeet en aan de eenstemmigheid over de essentiële kwesties van de Wet en de geloofsleer.

Aboe Bakr slaagde erin om afvallige stammen tot de islam te bekeren en zo werd Arabië in de islam verenigd.

De veroveringen buiten Arabië begonnen in 633. Doormiddel van grote rivaliteit en strijd werden het Byzantijnse en Perzische rijk verzwakt in hun kracht. Dat maakte de situatie voor de Arabieren makkelijker om ze binnen tien jaar te kunnen verslaan. Na sommige gevechten zag het eruit dat de Byzantijnen zich terugtrokken in het Zagros-gebergte en het Sassadinenrijk helemaal verdween. Verder in 642 gaf de stad Alexandria zich over. Arabieren probeerden ook Constantinopel zelf te veroveren maar zonder groot succes en de keizer en de kalief sloten een vredesverdrag voor dertig jaar. In de veroverde gebieden gebeurden geen grote veranderingen voor de inwoners in het opzicht van verandering van staatsreligie. De monotheïsten en de bezitters van een geopenbaard Schrift konden vrij hun godsdienst naleven. Dit gold ook voor de aanhangers van het mazdeïsme en Sabiërs. Deze groepen kregen een status van beschermde minderheden. De leiders van deze groepen waren verantwoordelijk voor het gedrag van hun groepen. Plaatselijke tradities konden voortbestaan, voor zover ze niet opvallend tegen de regels van de islam ingingen.

Als men een functie in de moslimse maatschappij wilde handhaven, moest men zich tot de islam bekeren. In Arabië zelf konden geen niet-moslims wonen.

Dit laat zien dat in de begintijd van de islam het begrip van Arabier-zijn heel nauw verbonden was met de islam.

4.1. De historische ontwikkeling van de islam

Hier wordt in het kort behandeld over de ontwikkeling van de islam in een betrekking tot de historische ontwikkeling van Arabië en andere geïslamiseerde landen. Het bedoeling is om te laten zien hoe zich sommige verschijnselen in de islam hebben ontwikkeld en gevestigd. Ik ga hier uit de Nederlandse islamoloog Jacques Waardenburg en zijn boek *Islam: Norm, ideaal en werkelijkheid*.¹⁴

Waardenburg verdeelt de geschiedenis van de islam volgens de regering van grote kalifaten en rijken.

In de jaren 661-750 regeerde het kalifaat van de Oemajjaden. De islam was de officiële godsdienst maar toch werd hun wereldlijke bestuur niet volgens de islam uitgevoerd. Belangrijke gebeurtenissen die hun plaats tijdens de regering van Oemajjaden vonden, zijn het invoeren van het Arabisch als de officiële bestuurstaal van het rijk. Dat stimuleerde de arabisering van de veroverde gebieden. De nieuwe hoofdstad was Damascus, die een goede centrale ligging in het rijk had. Het was het oude cultuurcentrum van Syrië. Hier vonden de eerste confrontaties plaats met de in die tijd in het theologische denken superieur christendom en assimilatie van hellenistisch cultuurgoed, dat ook een bijdrage tot de bloei van de moslimse beschaving heeft geleverd.

In 750 kwam de Oemajjadynastie ten einde en werd ze uitgemoord behalve één prins, die zijn zetel in Córdoba had.

Na de Oemajjaden kwam het kalifaat van de Abbasiden (750-1258). De nieuwe dynastie verhuisde de hoofdstad naar Bagdad, die in oud Persisch gebied lag. Hiermee nam de Perzische invloed toe. Abbasiden legden meer nadruk om de regels van de islam in het openbare leven in te voeren. Hier kan de aansluiting gemaakt worden tussen de vroegere Perzische opvattingen over de rol van de godsdienst in de samenleving en het bestuur en de pogingen van Abbasiden om aan hun gezag een religieuze basis te geven.

---

¹⁴ Waardenburg (red.), J. (1984,1987 Tweede herziene druk), *Islam: norm, ideaal en werkelijkheid*. Het Wereldvenster, Weesp.

Ze regeerden absolutistisch. Ook in het Byzantijnse rijk zijn zulke principes te vinden en ze waren in beginsel ook in de koran gegeven¹⁵. Er vond de bloei van de theologisch-juridische wetenschappen en vorming van de vier grote rechtsscholen plaats. Verder ontstond er in Bagdad een vertaalbeweging die zich bezig houdt met vertaling van de al in het Syrisch vertaald hellenistische werken naar het Arabisch en zo werden dezen werken bekend aan de Arabisch sprekende en schrijvende beschaving, en later aan de Latijnse.

Toen ervoer de moslimse beschaving een grote bloei in het algemeen. Naast de juridisch-theologische wetenschappen, vertaalarbeid van het hellenistische erfgoed moet ook de rijke Arabische en later Perzische literatuur genoemd worden, hun belangstelling in alle taken van de wetenschap en ook toepassen van belangrijke technische vindingen. De handel bloeide ook.

Met de toename van de Perzische invloed op het voornamelijk Arabische bestuur opdook een vraag over de bijdrage van andere culturen voor de islam. Tot die tijd hadden Arabieren een geprivilegeerde positie in de islam. De uit een andere culturele achtergrond bekeerde moslims zouden theoretisch gelijke positie kunnen hebben maar in het praktijk was het niet zo. Deze beweging kreeg een naam de “beweging der volken¹⁶”.

Na 945 wordt de moslimse gemeenschap gekenmerkt door een verdere verdeling van het rijk en zo bestonden er drie kalifaten naas elkaar.

De gebiedsveroveringen van moslim zetten voort richting noordoostwaarts. De Byzantijnse keizer vroeg het Westen om hulp om christelijke pelgrims uit West-Europa te beschermen tegen de Saldjoeken, die hun begonnen lastig te vallen. Het Westen heeft daarop beantwoord met de uitroeping van de eerste kruistocht in 1095 door de paus Urbanus. Kruistochten waren bloedig heilig oorlog tegen moslims en islam die maar niet zo een grote betekenis voor moslims had.

Maar toch is het van invloed geweest op het groeiend moslims zelfbewustzijn wat als gevolg de vorming van een gesloten soennitische orthodoxie had.

Van een groter gevaar dan kruistochten was de vestiging van het wereldrijk van Djengis Chaan, die tussen jaren 1218 en 1222 een deel van Noordoost-Iran had veroverd. De

---

¹⁵ Waardenburg 1987: 129

¹⁶ Waardenburg 1987: 130

echte inval vond plaats in 1258 wanneer de kleinzoon van Djengis Chaan, Hoelagoe, Bagdad veroverde en begon plundering en verwoesting van het rijk. Twee jaar later werd de Mongolse voortgang gestopped.

Jaren 1258-1517 worden gekenmerkt met de vestiging van nieuwe rijken en hun uitbreiding en veranderingen op de wereldkaart.

Na de verovering van Bagdad in 1258 had zich Hoelagoe in Azerbaidjaan gevestigd als Ielchaan (stamvorst). Zo werd de dynastie van Ielchanen gevestigd.

Van belang voor regionale vorming was ook de inval van Timoer Lang uit Transoxanië naar gebieden van Iran, Noord-India en Klein-Azië. Zijn zetel was in Koboel en hun nakomelingen sloegden erin om de sultan van Delhi te onderwerpen en daar met Delhi als hoofdstad nieuwe moslimse Mogolrijk te stichten. Dit rijk bleef voortbestaan tot de verovering van India door Britten in 1857.

In Spanje viel Granada in 1492 en moslims bestuur werd beëindigd.

Het rijk van Ottomanen, of Osmanen, dateert zijn oorsprong vanaf de tijd van zekere Oethmaan, die in 1289 rond hem een groep volgelingen zou hebben verenigd. Deze Turkse stammen waren goed materieel voorzag, religieus bezielde en militair sterk genoeg om de djihaad richting het Byzantijnse rijk te voeren en het verzwakte rijk te veroveren. In 1453 werd Constantinopel veroverd. Het militaire sterkte van Ottomanen bestond uit een speciaal legercorps, het janitsjarencorps. Dat waren jongens uit christelijke dorpen op de Balkan die tot moslimse elite werden opgevoegd.

Het sterke rijk groeide en onder de sultan Selim begint het Ottomaanse bestuur over het Oostarabische gebied, tot aan Perzië toe.

Tussen jaren 1517 en 1700 valt de bloeiperiode van de Ottomaanse rijk die zich onder de regering van de grootste Ottomaanse sultan Süleyman I van de Middellandse Zee tot aan Polen en Wenen, omvatte de hele Noordafrikaanse kust behalve Marokko, dat nooit tot het Ottomaanse rijk heeft behoord, verder het Klein-Azië, Syrië, Palestina en een gedeelte van Arabië. Het rijk had rijke handelscontacten met Frankrijk, Engeland en ook met de Verenigde Republiek. Istanboel was het centrum van cultuur, handel en diplomatie waaronder er ook Holland vertegenwoordigd was.

Interessant om te noemen is zeker het feit dat de sultan heeft altijd gebruik gemaakt van zijn recht om buiten sjarie'a bestuurlijke maatregelen te nemen. Deze wetten hebben de reikwijdte van de sjarie'a in het Ottomaanse rijk verkleind. De godsdienstgeleerde

(oelama) werden ook hiërarchisch georganiseerd naar analogie van de bestuurlijke hiërarchie. Dit is nooit voordien het geval geweest. Aan het hoofd van deze geestelijke hiërarchie werd de şeyhülislam (leider van de islam) door de sultan genoemd¹⁷.

Na de sultan Süleyman I kwamen minder bevoegde sultans en het verval van de rijk nam toe. Uit het Westen kwamen nationalistische ideeën, die onder de volken op de Balkan weerklank vonden. De sultan heeft de nood voor politieke en economische hervormingen beseft en heeft buitenlandse experts uitgenodigd. Die kwamen eerst naar Turkije en later ook naar Egypte en Tunesië. In de jaren 1839 en 1856 vonden ingrijpende hervormingen plaats, die het islamitisch karakter van het rijk veranderde.

Op het gebied van de Noordafrikane kust heeft alleen Marokko nooit deel uitgemaakt van het Ottomaanse rijk. Het begin van de vorming van het rijk van de Berberbevolking was gekenmerkt door de puriteinse religieuze hervormingsbewegingen. Spanjaarden en Portugezen hadden daarna verscheidene malen Marokkaanse kustplaatsen aangevallen. Vanaf het einde van de vijftiende en tijdens de zestiende eeuw werd er regelmatig gevocht voor de Marokkaanse steden.

Later de modernisering bracht Marokko in een afhankelijkheidspositie van de buitenlandse kapitaal wat uitmuntte tot protectoraatsverdrag van Fes in 1912. Zo werd Frankrijk heer en meester over het grootste deel van Marokko. Algerie werd door de Fransen aangevallen al in 1830 en werd een provincie van Frankrijk.

Gedurende de 19^e eeuw werden meeste moslimse landen afhankelijk van het Westen doormiddel van de industriële revolutie in Europa die de Europeanen technische superioriteit bevorderde. Op den duur werden ze koloniën.

Onder de Westerse invloed kwamen in de moslimse landen sociale veranderingen en nieuwe ideeën. De moslimse maatschappij moest daarop antwoorden stellen. Zo zijn er meerdere stromingen opstond. De conservatieve en defensieve houding van de meeste oelama maar ook overneming van de westerse technologie en de westerse levensbeschouwing¹⁸. Sinds de Eerste Wereldoorlog zijn in de door het Westen bestuurde moslimsgebieden onafhankelijkheidsbewegingen begonnen tegenover de invloed van de Europeanen en met het idee om zelfstandige nationale staten te stichten.

---

¹⁷ Waardenburg 1987: 141

¹⁸ Waardenburg 1987: 383

Dit is na de Tweede Wereldoorlog gelukt en sindsdien is de geschiedenis van de moslimse samenleving alweer in de handen van het politieke beleid van deze staten zelf.

Nu is in de moslimse gemeenschap en wederopleving van de islam te merken en volgens de woorden van Watt vanuit zijn hoofdstuk *Invloed van het Westen en moslimse reacties* in het boek *Islam, norm, ideaal en werkelijkheid*¹⁹ is deze wederopleving echter een bevestiging van de moslimse identiteit die zich tegenover het Westen wil kunnen onderscheiden. Naast zijn rol van geloof en godsdienstige traditie dient de islam ook als symbool van onvervreemdbaar cultureel erfgoed en eigen identiteit.

Het probleem is hoe het mogelijk is om de oude, voor moslims de ideale levenswijze van de begintijd van de islam, met de verlangen naar de produkten van de westerse technologie te combineren.

---

¹⁹ Waardenburg (red.), J. (1984,1987 Tweede herziene druk), Islam: norm, ideaal en werkelijkheid. Het Wereldvenster, Weesp.

5. Verbreiding van de islam in Indonesië

Het oudste bewijs van de aanwezigheid van moslims in de archipel is een grafschrift op Noord-Sumatra uit het eind van de dertiende eeuw²⁰. In de vijftiende eeuw werd de islam verder verspreid door Maleisische handelaars over de archipel. Het Maleis was de handelstaal en zo ook de taal van de islam. Op de eilanden werden verschillende sultanaten gevestigd.

Voor de komst van de islam bestonden op de eilanden belangrijke boeddhistische- en hindoe-staten. Een laatste overblijfsel van zulke hindoe-rijken is de huidige cultuur van Bali en de Boroboedoer op Java herinnert aan voorafgaande boeddhistische tijden.

Met de verspreiding van de islam door Maleise handelaars kreeg het Maleis een grotere belang en werd een belangrijke taal op de eilanden.

Op Java is er een verschil ontstaan tussen de islam in kustgebieden en de islam in het binnenland. De islam in het binnenland werd gekenmerkt door eeuwenoude hofcultuur met elementen van boeddhistische en hindoe-spiritualiteit. Hier werd de islam een deel van de Javaanse identiteit en spiritualiteit en kreeg een zeer tolerant karakter.

---

²⁰ Waardenburg 1987: 247

6. Eerste contacten van Nederland met de islam

Voor dit hoofdstuk dient mij als bron voornamelijk het boek *Ruimte voor de islam*²¹ van Marcel Maussen, assistent professor aan de Universiteit van Amsterdam, Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen – Afdeling Politicologie. Verder ga ik nog steeds uit van *Islam: Norm, ideaal en werkelijkheid*.²²

Nederland is een van de Europese landen die contacten met de islam al lang hadden. Zoals in de middeleeuwen door kruistochten en door Moors Spanje. Verhalen over de profeet Mohammed komen ook in de Nederlandse volksliteratuur voor zoals in de *Spiegel Historiael* van Jacob van Maerlant²³ of in het boek van Hein van Aken *Van den Koningk Saladijn ende van Hugen van Tabarijen*²⁴. Deze hadden echter geen historische basis maar toch hadden ze samen met andere Nederlandse teksten waarin iets over de wereld van de islam werd vermeld, invloed gehad op het maatschappelijke bewustzijn over de islam. Maar ook academici hielden zich bezig met de wereld van de islam. Bijvoorbeeld op de eerste Nederlandse universiteit in Leiden werd van het begin het Arabisch en islam onderwezen.

---

²¹ Maussen, M. (2006), *Ruimte voor de islam? Stedelijk beleid, voorzieningen, organisaties*. Apeldoorn/Antwerpen: Het Spinhuis.

²² Waardenburg (red.), J. (1984,1987 Tweede herziene druk), *Islam: norm, ideaal en werkelijkheid*. Het Wereldvenster, Weesp.

²³ Van Maerlant, J. (naar de editie van M. de Vries en E. Verwijs uit 1863) *Spiegel historiael*, derde partie, achte boek. Sdu Uitgevers/Standaard Uitgeverij, Den Haag/Antwerpen 1998.

²⁴ J.F. Willems (red.), *Belgisch museum voor de Nederduitsche tael- en letterkunde en de geschiedenis des vaderlands (Zesde deel)*. Hugo van Tabarie door Hein van Aken. Maatschappij tot Bevordering der Nederduitsche Taal- en Letterkunde, Gent 1842. p. 94

7. Koloniale tijd

Er hadden al lang handelscontacten tussen de moslimse wereld en Nederland bestaan maar met handel op het grond van het hedendaagse Indonesië kwam een zekere toename van deze relaties. In 1602 werd de Verenigde Oost-Indische compagnie opgericht, die de grootste Europese macht in de regio werd. De bestuursambtenaren, die voor VOC gingen werken, kregen onder andere ook opleiding in de islam, voorvaderlijke instellingen en adat (gewoonterecht). In het begin had Nederland in de gehele archipel een lage mate van autoriteit. Dat werd veranderd pas later in de negentiende eeuw, wanneer de Nederlanders hun bestuur over de hele archipel uitbreidden. Het Nederlandse koloniale bestuur hanteerde het beginsel van indirect bestuur, dat betekent dat het koloniale gezag respect toonde voor inlandse culturele praktijken en voor het gewoonterecht (adat). Het officiële beleid was de ethische politiek, anders gezegd de Nederlandse koloniale ideologie. Het hield de gedachte in dat Nederlanders een actieve taak hadden om de Indische gemeenschap economisch, materieel en intellectueel te ontwikkelen. Nederlanders zagen zichzelf als voogd van Indië. Het bevatte een tintje van superioriteit van de Nederlanders.

De geestelijke vader van deze ideeën, die van grote invloed op het beeld van de islam in de Nederlands-Indië waren, was Christiaan Snouck Hurgronje (1857-1936), hoogleraar in Leiden, adviseur van inlandse zaken en islamexpert van wereldfaam. Hij ging uit van de idee dat de godsdienstige vrijheid van de moslims in de koloniën gerespecteerd zou moeten worden maar tegelijkertijd meende hij dat sommige voorschriften verouderd waren en niet meer behoorden in de moderne beschaving. Hier had het koloniale staatsbestuur de taak om de modernisering van de islam te bevorderen dat in Indië een normale de islam werd beoefend en geen radicale.

In de negentiende eeuw waren in Zuidoost-Azië reformatistische bewegingen in de islam heel populair. Een van de ideeën was verzet tegen de koloniale overheersing, die in de ogen van de moslims “ongelovigen” waren. Naast Nederland zagen ook andere koloniale heersers zoals Frankrijk en Groot-Brittannië, deze stromingen als gevaarlijk, die “fanatieke islam” propageerden en gevaar voor de koloniale overheersing konden vormen. Voor de beeldvorming voor Nederlanders wat “fanatieke islam” was, was met name de Atjehoorlog (1873-1903) doorslaggevend. De Atjeeërs waren de bewoners van

de provincie Atjeh in het noorden van het eiland Sumatra.²⁵ Ze verzetten zich sterk tegen de buitenlanders en ook tegen de Nederlandse expeditielegers. Snouck Hurgronje stelde voor dat het gevaar van radicale islam beperkt moest worden door moslims het recht te ontzeggen om zich politiek te organiseren.

De verhoudingen tussen de islam in Nederlands-Indië en het koloniale gezag werden door een fundamentele spanning gekenmerkt. Doch aan de ene kant vonden Nederlanders zichzelf meer in staat om de inheemse cultuur en godsdienst te respecteren dan Fransen of de Britten. In de praktijk werden tot zekere hoogte principes van religieuze vrijheid en gelijke behandeling toegepast. In het begin van de twintigste eeuw werd Het “Kantoor voor Inlandse Zaken” opgericht dat zich bezig hield met het onderzoeken van de politieke en godsdienstige ontwikkelingen in Indonesië en in de Arabische wereld. Zijn andere taak was het schrijven van rapporten en adviezen aan de regering van Nederlands-Indië. Het resultaat van de schoolstrijd thuis in Nederland had gevolgen ook op Nederlands-Indië. Daar werd besloten dat ook “scholen met de koran” gesubsidieerd konden worden.

Aan de andere kant vreesde de koloniale overheid dat de “fanatieke” islam en de “panislamitische” invloeden een bedreiging voor het koloniale gezag zouden vormen. Het beeld van Nederlanders over de islam in Nederlands-Indië was zeker ambivalent. Ook in de Nederlandse koloniën in het Caribische gebied woonden moslims. De meerderheid van hen waren contractarbeiders uit Brits-Indië en Javanen. Belangrijk om te noemen is de Ahmadiyya-beweging, een missionaire beweging afkomstig uit Brits-Indië die van belang was geweest voor Hindoestaanse Surinaamse moslims bij organisatievorming en institutionalisering²⁶.

Het was ook deze beweging die in 1955 de eerste moskee in Nederland heeft gesticht, namelijk de Mobarak moskee in Den Haag²⁷.

---

²⁵ <http://nl.wikipedia.org/wiki/Atjeh>

²⁶ http://nl.wikipedia.org/wiki/Ahmadiyya_Moslim_Gemeenschap

²⁷ http://nl.wikipedia.org/wiki/Mobarak_Moskee

8. Moslimse gemeenschap in Nederland

Paradoxaal genoeg, bestaat de moslimse gemeenschap in Nederland slechts in kleine mate van moslim afkomstig uit de voormalige koloniën in Suriname en Nederlands-Indië. De meerderheid van de moslims in Nederland wordt gevormd door arbeidsmigranten met hun families en nakomelingen uit Marokko en Turkije²⁸. Een klein gedeelte wordt gevormd door vluchtelingen uit Irak, Afghanistan, Iran, Somalië en Bosnië²⁹. Het is wel te zien dat de gastarbeiders niet uit de voormalige koloniën komen als het het geval in Groot-Brittannië en Frankrijk is. Hier schrijft Marcel Maussen verder wat ik als opmerking belangrijk vind, dat mede doordat de gastarbeiders niet uit de voormalige koloniën komen, is de voortgang tussen het koloniale islambeleid en de in de loop der jaren ontwikkelde ideeën over de na Nederland komende moslims beperkt.

8.1. Moslims onder de buitenlandse werknemers in Nederland

De eerste moslims kwamen naar Nederland als gastarbeiders, samen met andere arbeiders uit verschillende landen in de jaren vijftig. Dat wil zeggen dat ze behandeld werden volgens het beleid bedoeld voor gastarbeiders in het algemeen. De werving van de gastarbeiders door het bedrijfsleven met een steun van de overheid was gebaseerd op de gedachte dat de buitenlandse werknemers tijdelijk in Nederland zouden verblijven. Ze werden aangemoedigd om hun religieuze en culturele identiteit in stand te houden. Dit moest bijdragen tot het weer gemakkelijk herintegreren in hun land van herkomst. In de jaren zestig ontstond onder invloed van verscheidene progressieve bewegingen de idee dat het uiterste recht van gastarbeiders is om hun culturele identiteit te behouden. Dit betekende een plicht voor de overheid en voor de Nederlandse samenleving in het algemeen om gastarbeiders een menswaardig bestaan in Nederland te verschaffen. Als gevolg van deze ideeën over de nood van gastarbeiders om hun culturele en religieuze wereld te behouden, werd ook nagedacht over een bestuur wat “moslims onder de

---

²⁸ Volgens CBS zijn er in Nederland in januari 2010 in totaal geweest 345 418 allochtonen uit 1e en 2e generatie uit Marokko en 381 001 uit Turkije.

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=71876NED&D1=1,5-9&D2=0&D3=0&D4=0-2&D5=1,11,21,31,1&HD=090120-1324&HDR=G1,G2,T&STB=G3,G4>

²⁹ Volgens CBS zijn er in Nederland in januari 2010 in totaal geweest 360 immigranten uit Afghanistan, 1 838 uit Irak, 690 uit Iran, 1 237 uit Somalië. Het numer voor Bosnië werd er niet vermeld.

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=70693ned&D1=a&D2=a&D3=0,7,13,15,33-34,38,43,45,48,52,57&D4=0&D5=1&HD=081021-0905&HDR=G4,G3,G2&STB=G1,T>

buitenlandse werknemers” betreft. Ze kregen bijvoorbeeld steun van de Stichtingen Welzijn Buitenlandse Werknemers³⁰ bij zoeken naar gebedsruimten of organiseren van bijeenkomsten tijdens de ramadan. De Nederlandse overheid had in de rekruteringsovereenkomsten met de landen van herkomst beloofd om de gastarbeiders in Nederland huisvesting, medische zorg en opvang te verschaffen. Logisch werd er ook nagedacht over de behoeften aan culturele activiteiten en geestelijke zorg. In 1975 werd er een onderzoek (*Behoeftenonderzoek moslims*. Rijkswijk: Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) gedaan om daarachter te komen wat de behoeften van moslims waren. Uit dit onderzoek bleek de kern van het denken over de islam en religieuze voorzieningen in het beleid voor gastarbeiders. Er werd beroep gedaan op de belofte van de Nederlandse overheid bij de rekrutering van buitenlandse werknemers om de gastarbeiders hun recht op elementaire voorzieningen zoals geestelijke en medische zorg, huisvesting etc. te verschaffen. De gastarbeiders in Nederland eisten ook deze toegezegde voorzieningen. Marcel Maussen geeft in zijn boek een voorbeeld van de Turkse voorman Hassip Turan die van de gemeenteraad van Rotterdam in 1974 steun vroeg voor de vestiging van een moskee voor de gastarbeiders. Bovendien heerste in de Nederlandse maatschappij de opinie dat werknemers uit het buitenland in Nederland gebruik moesten kunnen maken van hun elementaire recht op godsdienstvrijheid. In het rapport *Behoeftenonderzoek moslims* van meneer Samuels en Gransbergen werden gebedsruimten ook vergeleken met de andere voorzieningen zoals de ontmoetingscentra. Op grond van deze gedachten werd twee keer door de overheid besloten om de vestiging of renovatie van gebedshuizen voor moslims te subsidiëren. Verder werd er ook door de overheid aangeduid dat deze beide regelingen expliciet waren bedoeld voor de moslims onder de buitenlandse werknemers, die van de overheid ook de benaming “mediterrane moslims” kregen om hen te kunnen onderscheiden van de moslims die in de jaren zeventig uit postkoloniaal Suriname kwamen en waren uitgesloten van beide subsidieregelingen.

Later verzocht de Nederlandse overheid nog twee keer om een onderzoek te doen of het wenselijk was nieuwe regelingen te ontwikkelen ten aanzien van het subsidiëren van religieuze voorzieningen. Echter, de adviezen van deze twee werkgroepen werden niet opgevolgd mede door de toenemende secularisatie en de grondwetswijziging van 1983

---

³⁰ Stichtingen Buitenlandse Werknemers zorgden in de jaren zeventig grotendeels voor de welzijnszorg voor de buitenlandse werknemers. Sunier, T. (1996: 5,6) *Islam in beweging, Turkse jongeren en islamitische organisaties*. Amsterdam: Het Spinhuis.

die aanzienlijk de overheidssteun aan het kerkelijke leven beperkte³¹. De andere reden was dat het in de jaren tachtig evident was geworden dat moslims in Nederland niet meer gastarbeiders waren dus het gevolg daarvan was de verdwijning van de morele verplichting van de Nederlanders als gastheer tegenover de buitenlandse werknemers. Marcel Maussen duidde aan dat vanaf nu de discussies over de islam en het islambeleid zouden geleid worden vanuit een andere context, de blijvende vestiging van moslims in Nederland.

8.2. Burgerschap en de islam

Gaandeweg werd duidelijk dat het verblijf van de moslims, die oorspronkelijk als gastarbeiders waren gekomen, in Nederland niet meer tijdelijk was. Vervolgens werd het publieke discours geleid in een ander perspectief. Het perspectief van vestiging van de islam in Nederland, integratie van nieuwkomers en burgerschap.

Maussen geeft drie thema's aan bij de recente discussies over moslims in Nederland. Het zijn: de institutionalisering van de islam en de ontwikkeling van islamitische organisaties, discussies en beleid over de islam en integratie, en ten slotte de discussies over jongeren en de islam³².

Hier zal alleen maar een kort overzicht daarvan gegeven worden om een inleiding te geven over de tendenties van de ontwikkeling van het discours over islam in Nederland die later verder beschreven worden.

8.2.1. De institutionalisering van de islam in Nederland

Het begin van de discussies over de islam en zijn integratie in de Nederlandse samenleving wordt al gedateerd aan het eind van de jaren zeventig³³. De moslims zijn begonnen om zich in Nederland te vestigen en om allerlei religieuze voorzieningen op te richten, zoals moskeeën, scholen of jongerenorganisaties.

Hoe is het eigenlijk mogelijk om een nieuwe religie in de Nederlandse samenleving te kunnen vestigen? Hier bieden de wetenschappers een kijk op het Nederlandse model

---

³¹ Met de wijziging van de grondwet in 1983 kwam tot praktijk onder andere het principe van de scheiding van kerk en staat en dus de financiële banden tussen staat en kerk volledig verbroken werden. Sunier, T. (1996: 4) Islam in beweging, Turkse jongeren en islamitische organisaties. Amsterdam: Het Spinhuis.

³² Maussen 2006: 33

³³ Maussen 2006: 35

van de godsdienstvrijheid en de scheiding van kerk en staat en hoe dit het mogelijk heeft gemaakt om de islam in Nederland te kunnen vestigen.

Nederland is altijd beroemd geweest door zijn tolerante aanpak van het godsdienstbeleid. De eerste stappen tot de individuele vrijheid van godsdienstige overtuigingen werden bij de Unie van Utrecht (1579) gemaakt, maar in de praktijk was er nog geen sprake van vrijheid van openbare godsdienstuitoefening.³⁴ Tijdens de Bataafse revolutie (1795-1798) verloor de Nederlandse Hervormde Kerk een deel van haar gezag en de katholieken, joden en protestantse dissenters konden deelnemen aan de staatsambten³⁵. De scheiding van kerk en staat in Nederland nam toe. In 1848 werd de nieuwe grondwet ingevoegd waarin onder meer de kerkgenootschappen het recht hebben gekregen om hun eigen interne organisatie te regelen. De verhoudingen tussen de staat en religie werden op den duur meer en meer gespannen, namelijk in het vraagstuk onderwijs, dat tot de schoolstrijd in de tweede helft van de negentiende eeuw leidde. Het resultaat was dat in de grondwet van 1917 werd vastgelegd dat openbare en bijzondere scholen evenredig worden gefinancierd door de staat³⁶. De doorslaggevende wijziging in de grondwet kwam in 1983 waarmee een einde is gemaakt aan de financiële banden tussen de Nederlandse staat en de kerken.

Uit deze kort historische schets blijkt hoe sterk de scheiding van kerk en staat is verbonden met de historische ontwikkelingen in Nederland.

8.2.2. Verzuiling

De gevolgen van de schoolstrijd hadden invloed op het Nederlandse model van verhoudingen tussen staat en kerk, ook in het algemeen. Dat wil zeggen dat de overheid instellingen op religieuze grondslag kan erkennen en financieel ondersteunen zolang er daarbij het principe van gelijke behandeling wordt toegepast³⁷. Maussen citeert uit *The challenge of pluralism: Church and state in five democracies* van Monsma & Soper³⁸, dat Nederland niet zo een staat is die zelf het voortouw neemt en de publieke sfeer

---

³⁴ [http://nl.wikipedia.org/wiki/Unie_van_Utrecht_\(1579\)#Verdrag](http://nl.wikipedia.org/wiki/Unie_van_Utrecht_(1579)#Verdrag)

³⁵ Maussen 2006: 13

³⁶ http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_Grondwet#1917

³⁷ Maussen 2006: 15

³⁸ Monsma, S.V. & C.J. Soper (1997) *The challenge of pluralism: Church and state in five democracies*. New York: Rowman & Littlefield.

organiseert – het onderwijs, de zorg of de media – maar de verschillende organisaties die in het maatschappelijk middenveld actief zijn gelijk probeert te behandelen³⁹. Door de historici wordt dit gezien als cruciaal voor de ontwikkeling en stabilisatie van de religieuze segmentatie en verzuiling in Nederland. De verzuiling van de Nederlandse samenleving was aanwezig in het alledaagse leven, zoals in de omroepverenigingen, kranten en het heeft zich verder uitgestrekt in allerlei maatschappelijke sferen. De verzuiling is vormend geweest voor het denken over religieuze en levensbeschouwelijke diversiteit en ook voor het denken over de relaties tussen overheid en religie. Het wordt gezien als een voorbeeld van de wijze waarop samenwerking tussen verscheidende groepen mogelijk is, zolang er bereidheid is om pragmatisch te handelen.

In de tijd van de verzuiling ontstond in Nederland een overtuiging dat geen opvatting neutrale gezichtspunten vertegenwoordigde, maar dat elke ideologisch gekleurd was. Daarom ging de voorkeur uit naar een staatsbeleid dat de diverse gezindten gelijkwaardig behandelde in plaats van een staatsbeleid dat zelf claimde neutraal te zijn⁴⁰. In de jaren zestig begon de ontzuiling van de maatschappij door middel van de toenemende ontkerkelijking maar het denkpatroon over de verdeling van de maatschappij is nog steeds te vinden. Uit onderzoeken blijkt dat dit Nederlandse model van religieuze vrijheid en scheiding van kerk en staat ertoe bij dragen dat de moslims een grote ruimte hebben gekregen om een religieuze netwerk te kunnen opbouwen⁴¹.

Zo konden de moslims bijvoorbeeld bij de bouw van moskeeën ook gebruik maken van de bijdrageregeling voor gebedsruimten volgens de Wet Kerkenbouw⁴². En samen met het gelijkheidsbeginsel werd het mogelijk om aan moslims allerlei rechten en faciliteiten toe te kennen die ook aan joden en christenen zijn toegestaan⁴³.

Turkse organisaties hebben de grootste vertegenwoordiging in Nederland⁴⁴. Ze zijn meestal gebaseerd op de religie, op de meest voorkomende stromingen binnen de islam in Turkije.

Verder beschrijft Maussen de ontwikkeling binnen de Turkse moslimsorganisaties. Hier gaat hij uit van het onderzoek van Sunier waarin de strijd tussen de oudere en jongere

---

³⁹ Monsma & Soper 1997: 74 e.v.

⁴⁰ Maussen 2006: 16

⁴¹ Rath et al. 1996: 260

⁴² Zo werd een Turkse moskee in Almelo in 1975 opgebouwd met financiële steun op grond van deze wet. Rath et al. 1996: 35

⁴³ Dat gebeurde bij de vestiging van gebedsruimten, erkenning van de feestdagen etc. Rath et al. 1996: 86

⁴⁴ Turken tellen tot 1125 organisaties (Van Heelsum 2004: 19)

generaties aangegeven werd. Eind jaren tachtig beseften de jongere moslims de nood om zich los te maken van de maatschappelijke status van hun ouders en dat ze zich op Nederland moesten oriënteren⁴⁵. Soortgelijke strijden tussen generaties vinden sinds de jaren negentig ook in Marokkaanse moslimorganisaties plaats.

8.2.3. Islam en integratie

De betekenis die aan islamitische instituties en symbolen wordt toebedoeld is zeer uiteenlopend en zo werd het ook een bron van politieke strijd.

De discussie over integratie had in de jaren tachtig twee kanten. De ene dook op in het verband met de vestiging van gebedsruimten in Nederlandse gemeenten⁴⁶.

De tweede ging om een meer praktisch issue, namelijk over verdeling van het gemeentelijke geld voor minderhedenbeleid. Er waren twee soorten van migrantenorganisaties die hun recht op gemeentelijke subsidies voor hun activiteiten claimden en met elkaar streden, islamistische en seculiere. Maussen gebruikt hier een voorbeeld van het boek Een moskee in de wijk. De vestiging van de Kocatepe moskee in Rotterdam-Zuid⁴⁷ over seculiere Turkse migrantenopbouwwerkers in Rotterdam, die in 1987 spraken over het gevaar van “fundamentalistische moskeeën”, die eropuit zijn zoveel mogelijk activiteiten te organiseren en zodoende een scheiding tussen de moslims en niet-moslims te accentueren⁴⁸. Ondanks de grote concurrentie met de seculiere organisaties en veel polemische discussies slaagden moslimorganisaties erin om onder Turkse en Marokkaanse migranten een belangrijke plaats in te nemen.

Een ander belangrijk opzicht van de discussie over de islam en integratie was de vraag of de islam geen bedreiging vormde voor de westerse waarden en normen, die in Nederland worden nageleefd. De zorg bestond uit de vraag of de Nederlanders zich niet te laks opstelden tegenover de conservatieve aanpak van moslims over homoseksualiteit, man-vrouwverhoudingen en scheiding van kerk en staat.

---

⁴⁵ Maussen 2006: 34

⁴⁶ Er was vaak strijd tussen de autochtone bewoners en de migrantennieuwkomers die vaak rond de vestiging van gebedsruimten werd gevochten en dus direct met de islam betrokken. (Maussen 2006: 35)

⁴⁷ Buijs, F.J. (1998) Een moskee in de wijk. De vestiging van de Kocatepe moskee in Rotterdam-Zuid. Amsterdam: Het Spinhuis.

⁴⁸ Maussen 2006: 36

8.2.4. Moslimjongeren

Het derde opzicht van discussies over de islam gaat om de moslimjongeren en hun religieuze overtuigingen en ideeën. In studies uit de jaren negentig over jongeren en de islam werd benadrukt dat de in Nederland geboren en/of gekomen moslimjongeren hun geloof anders beleefden dan hun ouders. Thijl Sunier wees er in zijn dissertatie *Islam in Beweging. Turkse jongeren en islamitische organisaties* op dat voor jonge Turkse moslims de islam niet meer wordt gekoppeld aan zijn etnische connotaties. De belangstelling werd verschoven naar individuele keuze en bewuste overtuiging. Dankzij deze aanpak wilden jongeren een plaats in de Nederlandse samenleving verwerven⁴⁹. Het aantal studies over jongeren en islam is aanzienlijk toegenomen en er ontstaat een breed beeld van allerlei varianten in religieuze beleving onder moslims in Nederland⁵⁰. Maussen schrijft verder over een richting in discussies over moslimjongeren in Nederland die sinds de verschillende aanslagen door moslimterroristen ook in het perspectief van mogelijke radicalisering worden geplaatst. Hier gaat hij uit van de Franse islamoloog Olivier Roy, die de radicalisering ziet als een gevolg van de deculturalisatie van de islam⁵¹. Maussens wijst daarop dat: "Juist doordat de islam in de westerse wereld niet ingebed is in een geheel van culturele praktijken en in een hiërarchische structuur van religieuze geleerden, zijn jongeren geneigd om zelf op zoek te gaan naar de "ware islam"."⁵² Hier kunnen we zien dat het feit dat moslimjongeren hun manier van naleven van de islam zelf moeten vinden en in andere omstandigheden waarin hun ouders zijn opgegroeid, het mogelijk maakt om extremistische opvattingen te verspreiden onder moslimjongeren, die op zoek naar zichzelf zijn.

Een andere opvatting is dat het moslimextremisme "geëxporteerd" wordt vanuit bepaalde landen in het Midden-Oosten⁵³.

De groep van extremistische moslimjongeren vormt alleen maar een klein deel van de moslimjongeren, maar trekt grote aandacht in de media en de politiek⁵⁴.

---

⁴⁹ Sunier, T.(1996: 225 e.v.) *Islam in beweging, Turkse jongeren en islamitische organisaties*. Amsterdam: Het Spinhuis.

⁵⁰ Maussen 2006: 37

⁵¹ Maussen 2006: 38

⁵² Maussen 2006: 38

⁵³ Maussen 2006: 38

⁵⁴ http://www.ru.nl/studentenkerk/over_de/pastores/froukien_smit/muslims_in_de_polder/ p. 12

9. Discussies over de islam in de politiek

De Nederlandse maatschappij reageert op de aanwezigheid van de moslims in Nederland op verschillende manieren. Het is een persoonlijke opinie gebaseerd op eigen ervaringen die de sfeer vormt, die in de maatschappij heerst.

Zoals gezegd, heeft de islam in de Nederlandse samenleving een plaats gekregen om zich te vestigen. Er werden moskeeën, scholen en omroepen gesticht en na een politieke discussie hebben de niet-Nederlanders ook lokaal kiesrecht gekregen.⁵⁵

In de jaren tachtig werd er geprobeerd om de islam een gelijkwaardige positie te geven als een van de minderheidsreligies in Nederland⁵⁶. In de jaren negentig wordt het emancipatieproces van de islam in Nederland in de media als succesvol gezien. Er kwam een Nederlandse Moslim Omroep in 1993 die later vervangen werd door Nederlandse Islamitische Omroep⁵⁷. In Rotterdam en Schiedam werden islamitische universiteiten opgericht.

Maar later, ook in verband met de ingrijpende gebeurtenissen in de wereld, kwam een wending in de aanpak van moslims en de islam. De discussies over de verhoudingen tussen de islam en de integratie van immigranten in de Nederlandse samenleving zijn in de loop der laatste jaren scherper geworden. Enerzijds gaat het om vraagstukken zoals het dragen van hoofddoekjes, vrouwenemancipatie, de rol van imams en het functioneren van islamitische scholen, vrijheid van meningsuiting en kritiek op de islam, tolerantie tegenover homoseksuelen. Anderzijds plaatsten de dramatische gebeurtenissen zoals de aanslagen in de Verenigde Staten (2001), Madrid (2004) en Londen (2005) en de moord op Theo van Gogh (2004) het debat over de islam in een steeds verbitterder licht.

In de laatste jaren kunnen we in de discussies over de islam steeds meer woorden zoals integratie en inburgering horen.

In dit hoofdstuk wordt voornamelijk de aanpak van de meest belangrijke hedendagse politieke partijen tegenover de islam behandeld en wat hun opvattingen en voorstellen zijn.

---

⁵⁵ Dit recht werd aan niet-Nederlanders in Rotterdam toegekend in 1984. Rath 1996: 5

⁵⁶ De islam werd wettelijk gelijkgesteld met de andere godsdiensten in 1988. Maussen 2006: 20

⁵⁷ http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_Islamitische_Omroep

Het hedendagse nationale politieke toneel wordt voornamelijk gevormd door de volgende partijen: Christen Democratisch Appèl, Partij van de Arbeid, Socialistische partij, Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, Partij voor de Vrijheid, GroenLinks, ChristenUnie en Democraten 66.

Wat de islam in Nederland betreft, moet nog de niet meer bestaande partij Lijst Pim Fortuyn genoemd worden.

9.1. Christen Democratisch Appèl

Deze partij werd officieel opgericht op 11 oktober 1980 na een fusie van drie oude christelijke partijen, de Christelijk-Historische Unie, de Anti-Revolutionaire Partij en de Katholieke Volkspartij⁵⁸. Dit wordt gezien als een van de momenten van ontzuiling en democratisering van de Nederlandse maatschappij⁵⁹.

Ze staan centrumrechts in het politieke spectrum in Nederland. De geestelijke vader van de CDA was Piet Steenkamp.

Behalve de periode van de twee paarse kabinetten Kok (Partij van de Arbeid, VVD, D66) in de jaren 1994-2002 heeft CDA altijd in de Tweede Kamer der Staten Generaal regeringsverantwoordelijkheid gedragen.

In het jaar 2002 verwierf CDA in de Tweede Kamerverkiezingen het grootste aantal kiezers van alle partijen en sindsdien heeft het CDA altijd deelgenomen aan de regering. De huidige leider is Jan Peter Balkenende die in de jaren 2002-2010 ook minister-president is geweest.

9.2. Partij van de Arbeid

Deze partij werd opgericht op 9 februari 1946 en sindsdien is de PvdA altijd in de Eerste en Tweede Kamer vertegenwoordigd geweest. De partij heeft ook meerdere keren regeringsverantwoordelijkheid gedragen. De langste periode was in de jaren 1989-2002 vanaf het derde kabinet-Lubbers tot en met het tweede kabinet-Kok. Ze zijn van sociaaldemocratische signatuur. De politiek leider is sinds 2010 Job Cohen, die de voormalige partijleider Wouter Bos heeft vervangen⁶⁰.

---

⁵⁸ http://nl.wikipedia.org/wiki/Christen_Democratisch_Appèl

⁵⁹ Simonis, F. (2009) Lezing van Nederlands: cultuuranalyse

⁶⁰ [http://nl.wikipedia.org/wiki/Partij_van_de_Arbeid_\(Nederland\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Partij_van_de_Arbeid_(Nederland))

9.3. Socialistische Partij

De Geschiedenis van deze partij gaat terug naar de oprichting van het Marxistisch-Leninistisch Centrum gebaseerd op de ideeën van de Chinese leider Mao Zedong in 1964. Twee belangrijke personen waren pijpfitter Daan Montjé en zakenman Nico Schrevel.

Later viel het centrum uiteen in twee partijen. In de Kommunistiese Eenheidsbeweging Nederland (KEN of KEN(ml)) en de Marxistisch-Leninistische Partij van Nederland. Montjé en Schrevel gingen naar KEN maar in 1971 kwam een scheuring door een meningsverschil over de rol van de intellectuelen in de communistische strijd en Montjé richtte in oktober 1971 de Kommunistiese Partij Nederland/Marxisties Leninisties (KPN/ML) op. De partij heeft in 1972 zijn naam veranderd in Socialistiese Partij om te laten zien dat de partij minder een bepaalde ideologie aanhing. Nu staat de partij voor een gematigd socialisme⁶¹. Sinds 1994 zit de SP in de Tweede Kamer als oppositiepartij⁶².

9.4. Volkspartij voor Vrijheid en Democratie

Deze partij werd op 24 januari 1948 in Amsterdam opgericht door een fusie van Partij van de Vrijheid en het Comité-Oud. Ze vermeden om de termijn “liberaal” in hun naam te gebruiken want toen werd het nog in verband gebracht met de economische crisis en werkloosheid uit de jaren 30 en riep te vele negatieve associaties op⁶³. Het is een partij van liberale signatuur met Mark Rutte als partijleider. Na de laatste verkiezingen in 2006 hadden ze 22 zetels in de Tweede Kamer gekregen⁶⁴.

9.5. Partij voor de Vrijheid

Deze partij werd opgericht in 2005 door Geert Wilders, een voormalig lid van de VVD. Wilders is de partijleider, maar ook de partijvoorzitter en het enige lid van de partij, anderen zijn vrijwilligers of donateurs maar geen leden.

---

⁶¹ [http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_\(Nederland\)#Geschiedenis](http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_(Nederland)#Geschiedenis)

⁶² [http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_\(Nederland\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_(Nederland))

⁶³ http://nl.wikipedia.org/wiki/Volkspartij_voor_Vrijheid_en_Democratie#Geschiedenis

⁶⁴ http://nl.wikipedia.org/wiki/Volkspartij_voor_Vrijheid_en_Democratie

De agenda van de PVV is voornamelijk de islamisering van Nederland te bestrijden. Ze zien zichzelf als liberale partij maar toch pleiten ze voor het afschaffen van artikel 1 van de Grondwet⁶⁵ en te vervangen door een ander artikel waarin de joods-christelijke en humanistische traditie en cultuur van Nederland als dominante cultuur wordt aangekondigd⁶⁶.

Bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2006 heeft deze partij 9 zetels gekregen⁶⁷.

9.6. GroenLinks

Deze partij werd opgericht in 1989 na een fusie van meerdere kleine linkse partijen. De partijleider is sinds 2002 Femke Halsema⁶⁸. Hun doel is om een sociale, groene en tolerante politiek na te streven⁶⁹.

Sinds 1999 hebben ze geen verkiezingen gewonnen, wat kritiek binnen de partij heeft gebracht. Na de laatste verkiezingen in 2006 hebben ze 7 zetels in de Tweede Kamer gekregen.

9.7. ChristenUnie

Deze partij bestaat formeel sinds 31 januari 2000 na de oprichting van een fractie tussen de leden van de voormalige partijen Reformatorische Politieke Federatie en Gereformeerd Politiek Verbond. Het is een christelijk-sociale partij van orthodox-protestantse signatuur⁷⁰.

De partijleider sinds 2002 is André Rouvoet.⁷¹

Bij de laatste parlementsverkiezingen in 2006 hebben ze 6 zetels in de Tweede Kamer verworven en werden ugenodigd voor een gesprek over de vorming van een meerderheidsregering. Samen met PvdA en CDA vormde deze partij de laatste regering van het Kabinet-Balkenende IV.⁷²

---

⁶⁵ Art 1. "Allen die zich in Nederland bevinden , worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan." http://www.art1.nl/artikel/1198-Artikel_1_van_de_Grondwet

⁶⁶ http://nl.wikipedia.org/wiki/Partij_voor_de_Vrijheid#Standpunten

⁶⁷ http://nl.wikipedia.org/wiki/Partij_voor_de_Vrijheid

⁶⁸ http://nl.wikipedia.org/wiki/Femke_Halsema

⁶⁹ <http://nl.wikipedia.org/wiki/GroenLinks>

⁷⁰ <http://nl.wikipedia.org/wiki/ChristenUnie>

⁷¹ [http://nl.wikipedia.org/wiki/André Rouvoet](http://nl.wikipedia.org/wiki/Andr%C3%A9_Rouvoet)

⁷² <http://nl.wikipedia.org/wiki/ChristenUnie#Ontwikkeling>

9.8. Democraten 66

Deze partij werd opgericht op 14 oktober 1966 met het doel om het Nederlandse politieke stelsel te democratiseren. Ze staat voor sociaal-liberalisme.

Op haar hoogtepunt heeft de partij 24 zetels in de Tweede Kamerverkiezingen gekregen in 1994. Tijdens haar bestaan maakte ze ook meerdere keren deel van de regering uit.

Na de laatste verkiezingen in 2006 heeft ze slechts 3 zetels in de Tweede Kamer⁷³.

De huidige leider is Alexander Pechtold.

9.9. Lijst Pim Fortuyn

Deze partij bestaat niet meer, maar is de eerste die het probleem van de inburgering van de islam in de Nederlandse maatschappij hardop heeft verklaard, met succes.

De partij werd opgericht op 14 februari 2002 door de voormalige hoogleraar en lijsttrekker van Leefbaar Nederland Pim Fortuyn. Hij werd ontslagen door zijn eerste partij, onder andere door zijn bekende uitspraken over de islam als over een achterlijke cultuur en dat Nederland vol is⁷⁴.

De partij deed in 2002 aan de Tweede Kamerverkiezingen mee, maar vlak voor de verkiezingen werd Pim Fortuyn vermoord door een linkse activist. De verkiezingen brachten voor de partij 26 zetels in de Tweede Kamer. Een enorm succes. Maar in de loop der tijd is de partij door interne perikelen uiteengevallen en niet in staat geweest om de boodschap van Pim Fortuyn in leven houden.

---

⁷³ http://nl.wikipedia.org/wiki/Democraten_66

⁷⁴ http://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_Pim_Fortuyn#Oprichting

10. Standpunten van de politieke partijen betreffende integratie van nieuwe Nederlanders in Nederland

Op 22 februari 2010 is het Kabinet-Balkenende IV gevallen. Nu wordt Nederland door het demissionaire kabinet van CDA en ChristenUnie geregeerd⁷⁵.

Nederland staat nu de vervroegde Tweede Kamerverkiezingen te wachten en de politieke partijen bereiden zich nu op de politieke strijd om de Nederlandse kiezers voor.

Hier volgt een samenvatting van de standpunten met betrekking tot moslims, de islam, immigratie en integratie in Nederland van de meest belangrijke Nederlandse politieke partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 9 juni 2010.

De laatste peiling van de Politieke Barometer⁷⁶ laat zien:

Partijen	Tweede Kamer 22 / 11 / 2006		Week 16 22 / 4 / 2010		Week 17 29 / 4 / 2010	
	%	Zetels	%	Zetels	%	Zetels
CDA	26,5	41	19,8	30	18,5	29
PvdA	21,2	33	19,5	30	20,8	32
SP	16,6	25	6,5	10	5,5	8
VVD	14,7	22	17,5	27	19,0	30
PVV/Wilders	5,9	9	11,7	18	12,0	18
GroenLinks	4,6	7	6,4	9	6,3	9
ChristenUnie	4,0	6	5,2	8	4,5	7
D66	2,0	3	9,0	14	8,7	13
SGP	1,6	2	1,8	2	1,8	2
Partij voor de Dieren	1,8	2	1,5	2	1,8	2
TON/Verdonk	0,0	0	0,6	0	0,5	0
Andere Partijen	1,2	0	0,5	0	0,6	0
	100%	150	100%	150	100%	150

<http://www.politiekebarometer.nl/home.cfm>

Volgens deze peiling kan er gezegd worden welke partijen tegenwoordig steun hebben in de Nederlandse maatschappij en dus welke opvattingen over de aanwezigheid van de islam en moslims in Nederland een maatregel zou kunnen worden in de nabije toekomst.

De leiders zijn als gewoonlijk CDA, PvdA en VVD. Een aanzienlijke groei hebben D66 en PVV/Wilders gekenmerkt. Aan de andere kant is SP gedaald.

⁷⁵ http://nl.wikipedia.org/wiki/Kabinet-Balkenende_IV

⁷⁶ <http://www.politiekebarometer.nl/home.cfm>

10.1. De aanpak van de integratie door verschillende politieke partijen in Nederland

Elke van de bovengenoemde partijen pakt deze thematiek anders aan. Sommige zetten het in op zichzelf staande punten, andere praten daarover echter in betrekking tot grotere thema's.

Het eerst werd er het beleid van een multiculturele samenleving gehandhaaft maar die blijkt nu failliet gegaan dus de politieke partijen moeten een andere manier van het beleid opzoeken.

SP was de eerste die het eerste voorstel over het beleid betreffende de moslims in Nederland voorlegde. Het werd samengebracht in de brochure *Gastarbeid en Kapitaal* in 1983⁷⁷. De conclusie daarvan was dat de gastarbeiders voornamelijk afkomstig van het platteland van Marokko en Turlijke problemen hebben om zich aan de seculiere Nederlandse maatschappij aan te passen vanwege hun religieuze opvattingen die hen kansloos maken in de nieuwe maatschappij⁷⁸. De oplossing van de SP was dat de gastarbeiders een keuze moesten maken of in Nederland te blijven en integreren of teruggaan naar het land van herkomst.

Dit voorstel werd toen scherp afgewezen en beschouwd als xenofob door andere linkse partijen⁷⁹, maar later, in de tijd van Pim Fortuyn, werd daarnaar verwezen als de eerste erkenning van het probleem van integratie.⁸⁰

Nu, voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2010, erkennen alle partijen dat er een zekere spanning tussen de nieuwe Nederlanders met islamitische achtergrond en de oorspronkelijke Nederlandse maatschappij bestaat.

---

⁷⁷ http://www.sp.nl/service/rapport/081201_gedeeldetoekomst_voorstellen.pdf p.9

⁷⁸ [http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_\(Nederland\)#.22Gastarbeid_en_kapitaal.22](http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_(Nederland)#.22Gastarbeid_en_kapitaal.22)

⁷⁹ <http://www.hetverraadvanlinks.nl/Fragment1.htm>

⁸⁰ [http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_\(Nederland\)#.22Gastarbeid_en_kapitaal.22](http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_(Nederland)#.22Gastarbeid_en_kapitaal.22)

Het beleid van de politieke partijen die vergeleken worden, kan in enkele kernpunten verdeeld worden:

- **Het uitgangspunt voor de staatsvorm van de Nederlandse maatschappij**
- **Eisen aan de nieuwe Nederlanders**
- **Hulp bij de verbetering van de sociale positie van de nieuwe Nederlanders**

10.1.1. Het uitgangspunt voor de staatsvorm van de Nederlandse maatschappij

Alle partijen zijn het hier min of meer met elkaar eens. Elke partij zegt in haar programma op de een of andere manier dat de basis wordt gelegd bij de rechtsstaat. Voor iedereen in de maatschappij gelden dezelfde regels waarop men zijn opvattingen kan opbouwen, maar niet andersom. Onder de rechtsstaat wordt ook de Nederlandse manier van omgaan met elkaar bedoeld zoals blijkt uit enkele citaties van de standpunten.

CDA zet dit uitgangspunt niet in een apart standpunt, maar het is te vinden in allerlei teksten, zoals hier over het dragen van hoofddoekjes: “(...) De Nederlandse democratische rechtsstaat garandeert vrijheidsrechten, te beginnen bij artikel 1 van de Grondwet, vrijheid van meningsuiting. Daarbij hoort het recht om je godsdienstige of levensbeschouwelijke overtuiging uit te dragen,” en op een andere plaats in dezelfde tekst : “Die fundamentele vrijheidsrechten staan uiteraard altijd binnen de kaders van de rechtsstaat en worden daardoor ook begrensd. (...)”⁸¹

ChristenUnie zegt in haar verkiezingsprogramma: “Iedereen is gehouden de wet te gehoorzamen en zich voor het behoud van de democratische rechtsstaat in te zetten. We koesteren onze politieke en religieuze vrijheden en gunnen die elkaar van harte. Die vrijheden zijn ook geen onderwerp van onderhandelingen. Als we het over de rechtsstaat en de kernwaarden van onze samenleving eens zijn, hebben we vervolgens ook de ruimte om bij niet-essentiële verschillen met grotere ontspanning met onze onderlinge verschillen om te gaan.”⁸²

---

⁸¹ <http://verkiezingen.cda.nl/programma/standpunten/hoofddoekjes>

⁸² http://www.christenunie.nl/nl/verkiezingsprogramma#art_432953

VVD: “Het kostte Nederland eeuwen om te komen waar we nu zijn. Via de 80-jarige oorlog, Luther, Calvijn, de Verlichting, de revolutie van 1848 en de invoering van het vrouwenkiesrecht in 1918 zijn we uitgekomen bij een seculiere rechtsstaat waar iedereen gelijk is voor de wet. Scheiding van kerk en staat, ontkoppeling van rechtspraak en religie, vrijheid, verdraagzaamheid en burgerschap, de trias politica, fundamentele rechten van de mens en een democratische rechtsorde en daarop gebaseerde instituties maken het mogelijk dat godsdiensten vreedzaam naast elkaar bestaan. De in onze Grondwet vastgelegde vrijheid van meningsuiting en de daarvan afgeleide godsdienstvrijheid betekent dat niemand in dit land wordt vervolgd vanwege zijn godsdienstige overtuiging. Op deze fundamenten, waarvoor is gevochten en waarover lang en veel is gedebatteerd, is onze samenleving gebouwd. Voor de VVD zijn de kernwaarden van onze samenleving ononderhandelbaar.”⁸³

PvdA: “In ons Nederland bouwt iedereen mee aan een gezamenlijke toekomst. Door zich te houden aan de wetten en de regels van onze rechtsstaat.”⁸⁴

GroenLinks: “De ruimte voor verschil wordt begrensd door de wet. Je mag een ander niet je wil opleggen, ook al gaat het om de partner met wie je samenleeft. Je mag niemand discrimineren, ook niet op een reformatorische school. Een vrijzinnige samenleving bestaat bij de gratie van een betrouwbare rechtsstaat die ieders vrijheid beschermt.”⁸⁵

SP noemt uitdrukkelijk een van haar uitgangspunten: ” Bescherming van de burgers en de rechtsstaat“.⁸⁶

D66: “Het zijn de waarden van de Nederlandse democratische rechtsstaat waarvan wordt uitgegaan. Dáár moet iedereen zich aan houden.”⁸⁷

PVV neemt hier een aparte positie in. Terwijl er voor de verkiezingsprogramma's van de bovengenoemde partijen een optimistische toon wordt gekozen wat de integratie en

---

⁸³ <http://www.vvd.nl/actueel/1/shariarechtspraak-in-strijd-met-nederlandse-rechtorde>

⁸⁴ http://www.pvda.nl/binaries/content/assets/pvda/Publicaties/2009/03/PvdA_Partijbestuur_Verdeeld+verleden+gedeelde+toekomst.pdf/PvdA_Partijbestuur_Verdeeld+verleden+gedeelde+toekomst.pdf p.24

⁸⁵ <http://tweedekamer.groenlinks.nl/files/VerkiezingsprogrammaGroenLinks2010.pdf> p.35

⁸⁶ http://www.sp.nl/service/rapport/081201_gedeeldetoekomst_voorstellen.pdf p.12

⁸⁷ http://www.d66.nl/andersja/document/verkiezingsprogramma_tweede_kamer/f=/vie0fdh9ntgi.pdf p.74

de Nederlandse staat betreft, is de PVV er hardnekkig tegen en haar woordkeuze is heel sterk, zoals hier: “De koran schrijft gedrag voor dat strijdig is met onze rechtsstaat, zoals antisemitisme, discriminatie van vrouwen, het doden van ongelovigen en heilige oorlog tot de werelddominantie van de islam een feit is.”⁸⁸

Terwijl de andere partijen praten over godsdienstvrijheid in het algemeen, PVV heeft het altijd over de islam.

Uit deze citaten blijkt dat alle partijen staan voor de rechtstaat hoe die ontwikkelt is. Woorden van VVD zijn vol met trots op Nederland en zijn prestaties in dit opzicht. Zeker is, dat geen partij zou ooit bereid zijn om dit verschijnsel aan te tasten.

10.1.2. Eisen aan de nieuwe Nederlanders

Hier wordt gekeken naar de manier waarop de partijen met de huidige situatie in de maatschappij willen omgaan. Dat betreft ook de maatregelen om de instroom van nieuwe migranten te managen.

Alle partijen praten over de noodzaak van de inburgeringscursus, zowel voor de oudkomers als voor de nieuwkomers. De inburgeringscursus gaat om taallessen, cultuur, Nederlandse waarden enz. Verschillen tussen partijen duiken op in de betalingswijze van de cursus. CDA praat van een “kritische verdeling van de specifieke subsidies voor etnische groepen⁸⁹”, PvdA, ChristenUnie, D66 regelen dit niet in haar programma, VVD wil geen extra geld aan de cursussen besteden.⁹⁰ PVV is tegen vergoeding van inburgeringscursussen.⁹¹ GroenLinks en SP daarentegen willen het juist bevorderen, maar onder bepaalde voorwaarden. GroenLinks praat over extra premies: “Vanaf 2011 wordt minstens 80 procent van de inburgeringstrajecten aangeboden via gecombineerde trajecten, waarbij taalverwerving gekoppeld is aan werk, opleiding of participatie. Hiervoor blijven extra premies beschikbaar.”⁹² en SP over vergoeding van de cursus als de inburgeraar 80% van de lessen volgt: “In Zaanstreek heeft de SP-wethouder ervoor gezorgd dat er geen financiële drempels zijn bij de inburgeringscursussen. Als een

---

⁸⁸ http://www.pvv.nl/images/stories/Webversie_VerkiezingsProgrammaPVV.pdf p.13

⁸⁹ <http://verkiezingen.cda.nl/programma/standpunten/immigratie-en-integratie>

⁹⁰ <http://www.vvd.nl/actueel/456/niet-meer-geld-voor-inburgering-maar-meer-geld-voor-blauw-op-straat>

⁹¹ „Zelf taalcursussen en inburgeringscursussen betalen”

http://www.pvv.nl/images/stories/Webversie_VerkiezingsProgrammaPVV.pdf p.15

⁹² <http://tweedekamer.groenlinks.nl/files/VerkiezingsprogrammaGroenLinks2010.pdf> p.37

inburgeraar tachtig procent van de lessen volgt en deelneemt aan het examen, vervalt de eigen bijdrage. Reiskosten of een medisch onderzoek om beperkingen te laten vaststellen worden vergoed.”⁹³

Om de Nederlandse waarden ook in de praktijk te kunnen “oefenen” stellen sommige partijen voor om vrijwilligerswerk te doen en dit ook door het overheidsbeleid mogelijk te maken. Zoals ChristenUnie: “Die inburgering houdt niet op bij het afleggen van een examen; ook daarna moet participatie van nieuwkomers gestimuleerd blijven worden. Werk en vrijwilligerswerk zijn daarbij van groot belang. Zo kan iedere Nederlander die echt bij deze samenleving wil horen, de taal spreekt en zich verbindt aan de rechtsstaat, ook werkelijk deel van de samenleving uitmaken.”⁹⁴ Daar sluiten ook PvdA, CDA en SP zich bij aan.

10.1.3. Hulp bij de verbetering van de sociale positie van de nieuwe Nederlanders

De grootste wens van alle partijen is dat de nieuwkomers werk kunnen vinden en een fatsoenlijk leven kunnen leiden. Het verschil is de manier waarop ze het willen bevorderen. Toch wordt de kern door de inburgeringscursus gevormd die het mogelijk zou maken om de Nederlandse taal en waarden te leren beheersen en zo de mogelijkheid werk te kunnen vinden te vergemakkelijken. Hierboven werd al vermeld dat sommige partijen als de eerste stap in de maatschappij vrijwilligerswerk zien om de eerste contacten met de oude Nederlanders te bevorderen.

De gematigdste toon kiezen de linkse partijen die de positie van nieuwkomers als moeilijk beschouwen en willen helpen met het inburgeren en daarna langzaam in gesprek te gaan over hoe ze hun levenswijzen naast de Nederlandse mogelijk kunnen maken. PvdA: “De afgelopen jaren leek het wel of we alleen de keuze hadden tussen passief tolereren enerzijds en keihard verbieden anderzijds: je accepteerde bepaald gedrag en dan mocht je er eigenlijk niets meer van zeggen of je vond het maar niks en dan moest het ook maar direct hard, keihard worden aangepakt. Deze onverstandige tweedeling doet afbreuk aan de meest krachtige instrumenten voor emancipatie

---

⁹³ http://www.sp.nl/service/rapport/081201_gedeeldetoekomst_voorstellen.pdf p.14

⁹⁴ http://www.christenunie.nl/nl/verkiezingsprogramma#art_432953

enintegratie: debat en dialoog, onderwijs en ontplooiing”⁹⁵. De rechtste partijen daarentegen praten meer over de bescherming van de westerse waarden en de noodzaak om de nieuwkomers deze waarden te leren. De meest scherpe toon is bij PVV te vinden die nauwelijks bereid is om compromissen te maken. “Voor vreemdelingen geldt: werken of weggevoerd. Geen baan = geen plaats in Nederland.”⁹⁶

Alle partijen praten over het recht van de moslims van gelijke behandeling. Om het respect van de oude Nederlanders te kunnen winnen, is het noodzakelijk om de Nederlandse taal en waarden te kennen en te tolereren. Dan zien de partijen de mogelijkheid om de gelijke kansen op de arbeidsmarkt te bevorderen.

10.2. Boerka

De levenswijze van moslims verschilt zeker van die van oude Nederlanders. In sommige opzichten lijkt het wel gelijk te zijn, in andere vindt men diepgaande verschillen.

Ik heb het vraagstuk over de boerka gekozen uit de verkiezingsprogramma om meerdere redenen en om de neiging van de partijen hoe ze over de islam denken te tonen.

Het dragen van de boerka is een verschijnsel die voor de westerse normen totaal vreemd is. Hier doet zich de vraag voor hoe de mensen daarmee moeten omgaan, moeten ze het tolereren of niet? Gaat het te ver om het toe te laten of is het tegen de Grondwet het te verbieden?

“Het dragen van gelaatsbedekkende kleding is in Nederland alleen verboden voor bepaalde doelgroepen en op bepaalde plaatsen. Het geldt voor ambtenaren, in het onderwijs en in het openbaar vervoer. Omdat een totaalverbod op gelaatsbedekkende kleding wettelijk niet haalbaar is (met het is in strijd de vrijheid van godsdienst) kan het CDA zich goed vinden in deze maatregelen.”⁹⁷

Zoals we kunnen zien, staat CDA alleen achter de noodzakelijke beperkingen wat dragen van gelaatsbedekkende kleding betreft in verband met het uitoefenen van

---

⁹⁵http://www.pvda.nl/binaries/content/assets/pvda/Publicaties/2009/03/PvdA_Partijbestuur_Verdeeld+verleden+gedeelde+toekomst.pdf PvdA_Partijbestuur_Verdeeld+verleden+gedeelde+toekomst.pdf p.14

⁹⁶http://www.pvv.nl/images/stories/Webversie_VerkiezingsProgrammaPVV.pdf p.15

⁹⁷<http://verkiezingen.cda.nl/programma/standpunten/boerka>

bepaalde functies. Ze bekijken het dragen van deze kleding uit de invalshoek van de vrijheid van de godsdienst en niet als bedreiging voor de Nederlandse waarden.

PvdA staat voor gedeeltelijk tolerantie en gedeeltelijk verbod. Ze respecteert de godsdienstvrijheid, ook als het om orthodoxe geloofsopvattingen gaat, maar in sommige situaties wordt dat als een belemmering in communicatie beschouwd: “ (...) Zie hier het dilemma: noch een verbod, noch tolerantie is een passende keuze. De PvdA verdedigt in de eerste plaats de fundamentele rechten en vrijheden die hier in het geding zijn. Het staat iedereen vrij te geloven wat hij of zij wil, ook wanneer het om orthodoxe geloofsopvattingen gaat. Alleen wanneer er objectieve bezwaren zijn⁹⁸, zoals in dit geval tegen gelaatsbedekkende kleding, willen we aan dat principe grenzen stellen.⁹⁹ (...)“

De grenzen zou PvdA willen leggen in het onderwijs waar de gelaatsbedekkende kleding de communicatie in de weg staat, in de publieke dienstverlening en waar de veiligheid in gevaar wordt gebracht¹⁰⁰.

PvdA beschouwt deze aanpak als een begin om in een gesprek met boerka-dragers te kunnen gaan en om ze te helpen te emanciperen.

ChristenUnie praat over het dragen van een boerka in de context van het omgaan met een samenleving met verschillende religies. Het uitgangspunt is: “ (...) Onderstreping van onze fundamentele vrijheden, zoals godsdienstvrijheid, is van groot belang. Dit is voor de ChristenUnie niet bij wijze van ‘concessie’, maar een kwestie van ‘confessie’: geloof wordt niet gewerkt door kracht of geweld. Daarom kan vrijheid niet met onvrijheid worden verdedigd. De ChristenUnie zal nooit instemmen met de inperking van fundamentele vrijheden voor een specifieke groep, of dit nu gaat om christenen of moslims. (...)”¹⁰¹

---

⁹⁸ Hier is niet te overzien dat PvdA praat over de objectieve bezwaren in verband met de westerse manier van denken.

⁹⁹ http://www.pvda.nl/binaries/content/assets/pvda/Publicaties/2009/03/PvdA_Partijbestuur_Verdeeld+verleden+gedeelde+toekomst.pdf/PvdA_Partijbestuur_Verdeeld+verleden+gedeelde+toekomst.pdf p.14

¹⁰⁰ http://www.pvda.nl/binaries/content/assets/pvda/Publicaties/2009/03/PvdA_Partijbestuur_Verdeeld+verleden+gedeelde+toekomst.pdf/PvdA_Partijbestuur_Verdeeld+verleden+gedeelde+toekomst.pdf p.14

¹⁰¹ http://www.christenunie.nl/nl/verkiezingsprogramma#art_432953 Hoofdstuk Leven met religieuze verschillen

In verband met het dragen een van boerka staat ChristenUnie voor: “Omdat wij elkaar ons gezicht laten zien, verdraagt gelaatsbedekkende kleding zich slecht met normale sociale interactie. Waar de openbare orde en veiligheid dan wel de normale sociale interactie wordt belemmerd, is een verbod op het dragen van gelaatsbedekkende kleding als boerka’s gerechtvaardigd (OV, scholen, openbare gebouwen).”¹⁰²

CDA, PvdA en ChristenUnie handhaven in dit opzicht een gelijk standpunt. Het dragen van een boerka wordt gezien als een orthodoxe gewoonte die strijdig met Nederlandse gewoontes is wanneer het om de veiligheid en de volledige communicatie gaat.

PVV praat over de boerka in verband met het bestrijden van de islam in het algemeen. Eén van haar oplossingen om de islam te bestrijden is het voorstel om het dragen van een boerka helemaal te verbieden: “Verbied de boerka en de koran, belast hoofddoekjes.”¹⁰³

VVD zegt uitdrukkelijk dat ze akkoord zou gaan met het voorstel van PVV: “De VVD-Tweede-Kamerfractie steunt het voorstel van de PVV om een burkaverbod in te voeren en zal zich postief opstellen tijdens de behandeling ervan in de Kamer.”¹⁰⁴

Toch claimt VVD de boerka om een andere reden te verbieden dan het anti-islamisme van PVV. Hiermee wil ze afstand nemen van de anti-islamitische houding van PVV: “Het voorstel van Wilders mag volgens de VVD niet uitmonden in symboolpolitiek door alleen de burka te verbieden. Daar is het onderwerp veel te serieus voor. De VVD wenst vanuit een veiligheidsoogpunt een verbod op gezichtsbedekkende kleding in openbare ruimten en niet om anti-islamitische redenen”¹⁰⁵.

D66 pakt de vraag over integratie en de islam anders dan de andere partijen aan: “In Nederland woedt al jaren een heftig debat over integratie. Een debat dat gaat over echte problemen. Toch vindt u in ons programma geen apart hoofdstuk hierover. Integratie is voor D66 geen geïsoleerd vraagstuk. Het is een integraal onderdeel van onze agenda

---

¹⁰² http://www.christenunie.nl/nl/verkiezingsprogramma#art_432953

¹⁰³ http://www.pvv.nl/images/stories/Webversie_VerkiezingsProgrammaPVV.pdf p. 15

¹⁰⁴ <http://www.vvd.nl/standpunt/270/burkaverbod>

¹⁰⁵ <http://www.vvd.nl/standpunt/270/burkaverbod>

voor onderwijs, werken, wonen en veiligheid. In die hoofdstukken vindt u onze voorstellen. Zonder onderscheid. De toekomst telt, niet de afkomst.¹⁰⁶”

Over het vraagstuk over de boerka neemt de partij het volgende standpunt in: “**Mensen zijn vrij in hun kledingkeuze.** Echter, als het gaat om werk mogen eisen gesteld worden. Zo kan er kleding worden voorgeschreven omwille van de hygiëne, de veiligheid of de neutraliteit die een bepaalde functie moet uitstralen. Personen die door het dragen van uniforme kleding de neutraliteit van het overheidsgezag symboliseren (zoals rechters, politiemensen, militairen) mogen geen religieuze symbolen dragen. Als iemand, bijvoorbeeld door het dragen van bepaalde kleding, zijn of haar religieuze opvattingen op een nadrukkelijke wijze naar buiten wil brengen en daarom geen passende arbeid kan vinden, is de betrokkene zelf verantwoordelijk voor de gevolgen hiervan.”¹⁰⁷

GroenLinks en SP zeggen niets specifiek over dit vraagstuk. In hun andere standpunten wordt alleen gepraat over een samenleving waarin verschillende opvattingen gelijk gehandhaafd worden binnen de regels van de rechtstaat.

Voor GroenLinks is van het grootste belang de vrijzinnige staat, die het mogelijk maakt om de verschillende opvattingen naast elkaar te kunnen naleven.¹⁰⁸ Ze zeggen niets duidelijk over het naleven van de islam in de praktijk en hoe de burger zich zou moeten opstellen.

SP ziet een oplossing in: “Integratie komt van twee kanten. Migrantten moeten zich openstellen voor de waarden en de cultuur van de samenleving waar ze nu deel van uitmaken. Voor hen gelden dezelfde rechten en plichten als voor iedereen. En de samenleving moet een goede integratie mogelijk maken.”¹⁰⁹ Dus volgens SP is het mogelijk om de verschillende levensbeschouwingen naast elkaar te laten bestaan in een samenleving, maar ook, alweer, geen praktische voorstellen voor het dagelijkse leven.

---

¹⁰⁶ http://www.d66.nl/andersja/document/verkiezingsprogramma_tweede_kamer/f=/vie0fdh9ntgi.pdf p. 9

¹⁰⁷ http://www.d66.nl/andersja/document/verkiezingsprogramma_tweede_kamer/f=/vie0fdh9ntgi.pdf p. 75

¹⁰⁸ “De ruimte voor verschil wordt begrensd door de wet. Je mag een ander niet je wil opleggen, ook al gaat het om de partner met wie je samenleeft. Je mag niemand discrimineren, ook niet op een reformatische school. Een vrijzinnige samenleving bestaat bij de gratie van een betrouwbare rechtsstaat die ieders vrijheid beschermt.”

<http://tweedekamer.groenlinks.nl/files/VerkiezingsprogrammaGroenLinks2010.pdf> p.35

¹⁰⁹ <http://www.sp.nl/2010/2011verkiezingsprogrammaSP.pdf> p.13

10.3. Islamitische partijen in Nederland

Ook moslims in Nederland proberen om hun vertegenwoordiging te stichten. Grappig genoeg, is de stichter van de enige moslimse partij in Nederland een bekeerde Nederlander.

Deze partij werd opgericht in 2007 met het doel om de ongefundeerde aanvallen tegen de islam en moslims te kunnen bestrijden, om de kloof tussen de moslims en niet moslims te kunnen verkleinen en een samenleving op te bouwen op de islamitische waarden en normen¹¹⁰.

Deze partij verklaart de principe's van de democratische staat na te leven en probeert duidelijk te maken dat naleven van fundamentele waarden niet betekent het naleven van extremistische waarden.¹¹¹

Deze nieuwe partij heeft onder de Nederlandse burgers nog een kleine steun die niet voldoende is om in het openbare leven mee te doen. Bij de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen in maart 2010 deed de partij mee, maar in geen enkele gemeente heeft ze een zetel gewonnen. Of deze partij werkelijk de stem van de Nederlandse moslims kan krijgen, moet nog in de loop der tijd blijken.

---

¹¹⁰ http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_Moslim_Partij

¹¹¹ <http://www.nederlandsemoslimpartij.nl/uploads/documenten/Visie-document%20vs%202.pdf>

11. Conclusie

Volgens mijn onderzoek hebben er in de Nederlandse samenleving in de laatste decennia grote veranderingen plaatsgevonden.

Alhoewel de samenleving altijd heterogeen geweest is wat religieuze opvattingen betreft, wordt de komst en de worteling van de islam in Nederland als een grote schok beschouwd.

Oude Nederlanders beschouwden zich als tolerante mensen voor wie de multiculturele samenleving gangbaar was. Nu wordt deze opvatting echter als naïf gezien. Het komt door de het besef van de maatschappij dat de islam een permanent deel van de samenleving zou vormen. Maar toen bevonden de moslims zich al in een onaangename positie van buitengesloten groep doordat ze nooit genoeg gestimuleerd waren om de taal en de cultuur te leren wat de problemen bracht om werk te vinden en zo de eigen families te onderhouden. Hierdoor werden ook de werkloosheid criminaliteit en de neiging tot radicalisering van opvattingen veroorzaakt.

In samenhang met de gebeurtenissen in de wereld met betrekking tot de islam, die nauwelijks positief zijn, heeft de islam in Nederland een heel negatief beeld gekregen. Alhoewel mensen objectief proberen te blijven, zoals wetenschappers die de islam en zijn ingewikkelde karakter onderzoeken, wordt het algemene bewustzijn van de burgers gekenmerkt door de ontevredenheid dat dit probleem met hun belasting geld opgelost moet worden.

De politieke partijen die hedentendage op het Nederlandse politieke toneel belangrijk zijn, moeten daaropreageren. Dat doen ze voorzichtig, maar volgens de stijgende populariteit van de rechtse PVV, die nauwelijks voorzichtige uitspraken doet, is het geduld van oude Nederlanders om met de islam voorzichtig om te gaan, voorbij. Hoewel de steun voor de andere partijen, die in de laatste jaren de meerderheid van de kiezers konden winnen redelijk groot blijft, staan ze onder druk om meer duidelijke standpunten in te nemen. Zoals blijkt uit mijn overzicht van hun standpunten, praten CDA, VVD samen met ChristenUnie en PvdA wat duidelijker over hun voorstellen over hoe de verhoudingen in het dagelijkse leven zich zouden moeten ontwikkelen. In tegenstelling denk ik dat GroenLinks, SP en D66 heel vaag en in algemene termen praten over de werkelijke maatregelen.

Het politieke toneel blijkt unaniem wat betreft de wens om de oude Nederlandse waarden en gewoonten te kunnen blijven handhaven. Er zijn verschillen in de aanpak van de islamitische gewoonten en de status van de moslims in de samenleving. Hier kan gezegd worden dat de partijen hun richting, links of rechts, trouw te blijven. De linkse partijen handhaven hun overtuiging dat de kwetsbare groepen gesteund zouden moeten worden en speciale aandacht moeten krijgen. De rechtse partijen staan liever voor een scherpere aanpak. Hoewel ze ook praten over de steun voor kwetsbare groepen, is hun toon toch scherper. PVV gebruikt hier een echt sterke woordenschat waardoor ze soms ook aangevallen wordt en als fascistisch bestempeld wordt. In mijn mening heeft zo veel afkeer ook angst opgewekt.

Waarvoor de Nederlandse burger kiest, wordt pas na de verkiezingen zeker, maar volgens de peilingen kunnen we al nu zien dat de tijd van gematigd Nederland tegenover andere levensbeschouwingen en voornamelijk tegenover de islam voorbij is.

12. Résumé

12.1. Islam in the Netherlands. The dialog of cultures or a confrontation?

Firstly the roots of the Islam are described, its developing and impact on the history of the countries where it was accepted together with the brief summary of the history of these countries themselves.

Further in the introduction the focus is on describing the religious notions of the Islam.

After this brief introduction into the Islam the core of this work is presented, the situation regarding the arrival and establishment of Muslims in the Netherlands. The beginning is placed into the former Dutch colonies in East Indies, where the first of deeper contacts between Dutch and Muslims took place. Later on, the development of the position of the Muslim community in the Netherlands is described, considering the specific environment of the Dutch society as e.g. the notion of “verzuiling” which means the division of the society into different religions and philosophical views on life.

The current political events in the Netherlands serve as an illustration of the present development of the position of the Muslim community. With approaching elections for the House of Representatives of the Netherlands the political parties publish their election-programmes with the intention to meet the needs of their voters. In respect to this the ideas of the political parties regarding the position of the Muslim community and the proposals of its further integration into the Dutch society are presented in this work together with the possible consequences those would have on further development of the Muslim community in the Netherlands.

12.2. Islám v Nizozemsku. Dialog kultur nebo konfrontace?

Prvním bodem této práce je popsání kořenů islámu, jeho vývoje a vlivu na historii zemí, ve kterých byl přijat, spolu se stručným shrnutím historického vývoje těchto zemí.

Dále se práce v úvodě zaměřuje na stručné vyjmenování náboženských pojmů v islámu.

Po tomto stručném úvodu do islámu se práce zaměřuje na svůj hlavní cíl, situaci ohledně příchodu a usazení se muslimů v Nizozemsku. Začátek je situován do období nizozemské kolonizace Indonésie, kdy se Nizozemci a muslimové po prvýkrát dostali do bližšího kontaktu. Dále se práce zaměřuje na vývoj postavení muslimské komunity v Nizozemsku s ohledem na specifika nizozemské společnosti jako například „verzuiling“, což je způsob rozdělení společnosti mezi jednotlivé náboženské proudy a přesvědčení.

Dalším aspektem ve vývoji postavení muslimské komunity v Nizozemsku je politické dění v zemi. S blížícími se volbami do nizozemské Poslanecké sněmovny, uveřejňují politické strany své volební programy s úmyslem získat si své voliče a odpovědět na jejich otázky ohledně dalšího včleňování muslimské komunity do nizozemské společnosti. V této práci se pojednává o různých návrzích politických stran, jak pokračovat v této věci a jaké to může mít následky na další vývoj muslimské komunity v Nizozemsku.

Anotace

Příjmení a jméno autora:	Dominika Rašková
Název fakulty a katedry:	Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci – Katedra nederlandistiky
Název bakalářské práce:	Islam in Nederland. Een dialoog van culturen of een confrontatie?/ Islám v Nizozemsku. Dialog kultur nebo konfrontace?
Vedoucí práce:	Drs. Bas Hamers
Počet stran:	63
Počet příloh:	0
Počet titulů použité literatury:	4 knižných titulů a 54 internetových zdrojů
Klíčová slova:	de islam, geloof, geschiedenis, inburgering, moslims, Nederland, overheid, religie, staat,
Charakteristika:	Tato bakalářská práce se snaží podat pohled na vývoj islámu v historickém kontextu a hlavně na jeho příchod do Nizozemska. Především se zaměřuje na změny přístupu nizozemské společnosti vůči muslimské komunitě od prvních kontaktů s muslimi až po jejich plnohodnotné začlenění do nizozemské společnosti, které právě probíhá a je zdrojem nepokojů. Jsou zde porovnány různé návrhy politických stran, jak chtějí k této otázce přistupovat.

Literatuurlijst

Collins, R. (2005) *Evropa raného středověku 300-1000*. Vyšehrad.

Leezenberg, M. (2001) *Islamitische filosofie: Een geschiedenis*. Amsterdam: Bulaaq.

Maussen, M. (2006) *Ruimte voor de islam? Stedelijk beleid, voorzieningen, organisaties*. Apeldoorn/Antwerpen: Het Spinhuis.

Waardenburg, J.(red.), (1984, 1987 Tweede herziene druk) *Islam: norm, ideaal en werkelijkheid*. Weesp: Het Wereldvenster.

Webpagina's

Buijs, F.J. (1998) *Een moskee in de wijk. De vestiging van de Kocatepe moskee in Rotterdam-Zuid* [online]. [cit.2010-04-20]

<http://books.google.com/books?id=3-6xeV3bqZcC&pg=PP1&dq=Een+moskee+in+de+wijk&ei=3iLpS4WxDJe4yAT9sYjkDw&hl=cs&cd=4#v=onepage&q&f=false>

Heelsum, A. van (2004) *Migrantenorganisaties in Nederland* [online]. [cit.2010-04-20]

<http://www.forum.nl/pdf/migrantenorganisaties.pdf>

Maerlant, J. van (naar de editie van M. de Vries en E. Verwijs uit 1863) *Spiegel historiael, derde partie, achte boek* [online]. c2003, [cit.2010-04-14]

http://dbnl.nl/tekst/maer002spie03_01/maer002spie03_01_0009.php

Rath, J., R. Penninx, K. Groenendijk, A. Meijer (1996) *Nederland en zijn islam. Een ontzuilende samenleving reageert op het ontstaan van een geloofsgemeenschap* [online]. [cit.2010-04-17]

http://books.google.cz/books?id=0I7jDXVoKowC&printsec=frontcover&dq=Nederland+en+zijn+islam&ei=NjLTS82vG6OGygTz_IGBCQ&cd=1#v=onepage&q&f=false

Sunier, T. (1996) *Islam in beweging, Turkse jongeren en islamitische organisaties* [online]. [cit.2010-04-17]

<http://books.google.com/books?id=Y402dVc9zRsC&pg=PP1&dq=Islam+in+beweging&ei=VSHpS6azKJOQyQTX7OX0Dw&hl=cs&cd=1#v=onepage&q&f=false>

Willems, J.F. (red.) Belgisch museum voor de Nederduitse tael- en letterkunde en de geschiedenis des vaderlands (Zesde deel). *Hugo van Tabarie door Hein van Aken* [online]. c2006, [cit.2010-04-14]

http://dbnl.nl/tekst/will028belg06_01/will028belg06_01_0008.php

<http://www.islamicpopulation.com/> (2010-03-10)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Byzantijnse_Rijk (2010-03-10)

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Transoxanië> (2010-03-11)

http://cz.altermedia.info/historie/nabozensko-historicke-zdroje-raneho-islam_u_2121.html (2010-03-11)

<http://www.watisislam.nl/aanbiddingen/de-zuilen-van-de-islam> (2010-03-15)

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Atjeh> (2010-03-24)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Ahmadiyya_Moslim_Gemeenschap (2010-03-24)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Mobarak_Moskee (2010-04-05)

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=71876NED&D1=1,5-9&D2=0&D3=0&D4=0-2&D5=1,11,21,31,l&HD=090120-1324&HDR=G1,G2,T&STB=G3,G4> (2010-04-08)

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=70693ned&D1=a&D2=a&D3=0,7,13,15,33-34,38,43,45,48,52,57&D4=0&D5=l&HD=081021-0905&HDR=G4,G3,G2&STB=G1,T> (2010-04-08)

[http://nl.wikipedia.org/wiki/Unie_van_Utrecht_\(1579\)#Verdrag](http://nl.wikipedia.org/wiki/Unie_van_Utrecht_(1579)#Verdrag) (2010-04-12)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_Grondwet#1917 (2010-04-12)

http://www.ru.nl/studentenkerk/over_de/pastores/froukien_smit/moslims_in_de_polder/ (2010-04-20)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_Islamitische_Omroep (2010-04-25)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Christen_Democratisch_Appel (2010-05-01)

[http://nl.wikipedia.org/wiki/Partij_van_de_Arbeid_\(Nederland\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Partij_van_de_Arbeid_(Nederland)) (2010-05-01)

[http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_\(Nederland\)#Geschiedenis](http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_(Nederland)#Geschiedenis) (2010-05-01)

[http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_\(Nederland\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_(Nederland)) (2010-05-01)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Volkspartij_voor_Vrijheid_en_Democratie#Geschiedenis (2010-05-01)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Volkspartij_voor_Vrijheid_en_Democratie (2010-05-01)

http://www.art1.nl/artikel/1198-Artikel_1_van_de_Grondwet (2010-05-02)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Partij_voor_de_Vrijheid#Standpunten (2010-05-02)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Partij_voor_de_Vrijheid (2010-05-02)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Femke_Halsema (2010-05-02)

<http://nl.wikipedia.org/wiki/GroenLinks> (2010-05-02)

<http://nl.wikipedia.org/wiki/ChristenUnie> (2010-05-02)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Andr%C3%A9_Rouvoet (2010-05-02)

<http://nl.wikipedia.org/wiki/ChristenUnie#Ontwikkeling> (2010-05-02)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Democraten_66 (2010-05-02)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_Pim_Fortuyn#Oprichting (2010-05-02)

<http://www.politiekebarometer.nl/home.cfm> (2010-05-02)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Kabinet-Balkenende_IV (2010-05-02)

http://www.sp.nl/service/rapport/081201_gedeeldetoeekomst_voorstellen.pdf (2010-05-03)

[http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_\(Nederland\)#.22Gastarbeid_en_kapitaal.22](http://nl.wikipedia.org/wiki/Socialistische_Partij_(Nederland)#.22Gastarbeid_en_kapitaal.22) (2010-05-03)

<http://www.hetverraadvanlinks.nl/Fragment1.htm> (2010-05-03)

<http://verkiezingen.cda.nl/programma/standpunten/hoofddoekjes> (2010-05-04)

http://www.christenunie.nl/nl/verkiezingsprogramma#art_432953 (2010-05-04)

<http://www.vvd.nl/actueel/1/shariarechtspraak-in-strijd-met-nederlandse-rechterde> (2010-05-04)

http://www.pvda.nl/binaries/content/assets/pvda/Publicaties/2009/03/PvdA_Partijbestuur_Verdeeld+verleden+gedeelde+toekomst.pdf/PvdA_Partijbestuur_Verdeeld+verleden+gedeelde+toekomst.pdf (2010-05-04)

<http://tweedekamer.groenlinks.nl/files/VerkiezingsprogrammaGroenLinks2010.pdf> (2010-05-04)

http://www.sp.nl/service/rapport/081201_gedeeldetoeekomst_voorstellen.pdf (2010-05-04)

http://www.d66.nl/andersja/document/verkiezingsprogramma_tweede_kamer/f=/vie0fdh9ntgi.pdf (2010-05-04)

http://www.pvv.nl/images/stories/Webversie_VerkiezingsProgrammaPVV.pdf (2010-05-05)

<http://verkiezingen.cda.nl/programma/standpunten/immigratie-en-integratie> (2010-05-06)

<http://www.vvd.nl/actueel/456/niet-meer-geld-voor-inburgering-maar-meer-geld-voor-blauw-op-straat> (2010-05-06)

<http://www.vvd.nl/standpunt/270/burkaverbod> (2010-05-07)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_Moslim_Partij (2010-05-08)

<http://www.nederlandsemoslimpartij.nl/uploads/documenten/Visie-document%20vs%202.pdf> (2010-05-08)

Woordenboeken

Čermák, F., Hrnčířová, Z. (2005). Nizozemsko-český slovník. Praha: Leda.

<http://www.vandale.nl/vandale/>

<http://synoniemen.net/>

<http://mijnwoordenboek.nl/>

<http://slovník.seznam.cz/>